

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Stopy zmizelého sousedství.

Výtvarný projekt pro 1. stupeň ZŠ.

Traces of the disappeared neighborhood.

The Art Project for 1st Grade of Elementary School

Autor práce: Mgr. Radomíra Rutová

Vedoucí práce: PhDr. Aleš Pospíšil, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....

Abstrakt

Tato diplomová práce představuje teoretický základ a praktický materiál pro učitele výtvarné výchovy na prvním stupni základní školy. Její podstatou je realizace tématu zmizelých obcí mikroregionu Temelínska v podobě řady výtvarných prací s žáky prvního stupně základní školy. Jednotlivé oblasti tématu jsou nejprve rozvíjeny v teoretické části, která přibližuje obecně zmizelá místa, historii daných obcí a dále se věnuje projektové výuce ve výtvarné výchově. Na teoretickou část navazuje část praktická obsahující konkrétní výtvarnou řadu, ve které jsou zdokumentovány jednotlivé výtvarné lekce. Celá práce je doplněna o obrazové přílohy.

Klíčová slova: projektová výuka, výtvarná výchova, zmizelé obce, výtvarná řada

RUTOVÁ, Radomíra: *Stopy zmizelého sousedství. Výtvarný projekt pro 1. stupeň ZŠ. České Budějovice, 2020.* Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce PhDr. Aleš Pospíšil, Ph.D.

Abstract

This Master's Thesis represents theoretical bases and practical source for teachers of Art education at the first stage of elementary school. It focuses on introducing the issue of disappeared municipalities of the Temelín microregion through the art installations of pupils in the first grade of elementary school. The individual issues are first debated on in the theoretical part which acquaint the reader with lost locations, the history of the villages and further develops project teaching in Art education. In the following practical part, the reader is presented with a specific art series documenting individual art lessons. The Master's Thesis is then completed by graphic attachments.

Key words: project teaching, Art education, disappeared municipalities, art series

Poděkování

Děkuji vedoucímu své práce PhDr. Aleši Pospíšilovi, Ph.D. za ochotu, obětavost, cenné a užitečné rady, věnovaný čas a laskavý přístup při vedení mé diplomové práce. Zároveň chci poděkovat učitelům ZŠ v Temelíně za pomoc při realizaci projektu. V neposlední řadě děkuji za podporu a inspiraci při psaní diplomové práce.

Obsah

Obsah.....	6
Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Zmizelá místa.....	11
1.1 Temelín a zmizelé obce	12
1.2 Stručný nástin historie zmizelých obcí	14
1.2.1 Březí.....	14
1.2.2 Křtěnov	16
1.2.3 Knín.....	17
1.2.4 Podhájí.....	18
1.2.5 Temelínec	19
1.2.6 Temelín.....	20
2 Otisk zmizelých obcí v umělecké tvorbě.....	21
2.1 Temelínsko a výtvarné umění	21
2.2 Temelín v soudobém umění.....	22
2.3 Temelínsko a literatura.....	23
2.3.1 Jiří Hájíček – Rybí krev	24
3 Projektové vyučování	25
3.1 Historie projektového vyučování	25
3.1.1 John Dewey a teoretické základy projektové metody	26
3.1.2 William Heard Killpatrick	26
3.2 Projekt, projektová metoda	27
3.2.1 Výhody a nevýhody projektového vyučování.....	28
3.3 Projektové vyučování ve výtvarné výchově	29
3.4 Výtvarná řada	30
3.5 Výtvarné projekty	32
4 Výtvarná výchova a její zařazení v RVP	33
4.1 Integrace vyučovacích předmětů	34
4.2 Integrace výtvarné výchovy.....	35
5 Výtvarné techniky.....	38
5.1 Druhy užitých výtvarných technik	38
5.1.1 Dvojměrné výtvarné techniky	39
5.1.2 Prostorová tvorba.....	42
5.1.3 Další výtvarné techniky.....	43

II. PRAKTICKÁ ČÁST	44
6 Výtvarná řada – Stopy zmizelých sousedství.....	45
6.1 Po stopách předků – krajina jako domov	46
6.2 Kaple – mlčenlivý svědek.....	48
6.3 Průlet nad rodnou vsí	50
6.4 Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“	51
6.5 Masopust na vsi.....	53
6.6 Do ticha zimní noci – procházka ponocného.....	54
6.7 A po nás planina	56
6.8 Na návštěvě u pánů z Býšova	58
Závěr:	60
Seznam použitých zdrojů:.....	62
Seznam příloh:.....	64
Přílohy:.....	65
Zdroje příloh:	97

Úvod

„Náš každodenní živý svět se skládá z konkrétních fenoménů. Skládá se z lidí, zvířat, květin, stromů a lesů, z kamenů, země, dřeva a vody, z měst, ulic a domů, dveří, oken a nábytku. A také do něj patří slunce, měsíc a hvězdy, větrem hnaná oblaka, noc a den i střídající se roční období. Ale zahrnuje i méně hmatatelné jevy, jakými jsou naše pocity. Toto vše je nám dáno, to tvoří obsah naší existence.“¹

Takto začíná kniha snažící se popsat význam genia loci – atmosféry, která vyzařuje z určitých míst obklopujících člověka. Nějaké pocity spojené se známou krajinou našeho života má asi každý. Najdeme tu věci, které mohou být nositeli myšlenky, mohou se k nim pojit vzpomínky, mohou vyvolávat emoce. Zvláštní vztah vzniká k místům zaniklým, která žijí již jen v lidské paměti. Pokud je chceme přesvědčivě znázornit, musíme se pokusit nejen o zachycení hmotné reality, ale právě duchovní rozměr, emoce, nálada nebo příběh dělají obraz tohoto místa úplný.

Cílem předkládané diplomové práce je pokus o popsání a posléze zachycení právě takových zaniklých míst spojených se stopami zmizelých sousedství, vzpomínkami na rodinu a přátele, na život pevně spjatý s krajinou dětství a dědictví předků. Tato místa nacházející se v blízkém okolí naší obce a školy si mnozí z rodičů a prarodičů žáků pamatují, vracejí se v jejich vzpomínkách, neboť sami v nich vyrůstali. Právě jejich vyprávění, popisy zážitků a pocitů jsou nedocenitelným a hlavním zdrojem inspirace k výtvarné tvorbě.

Jelikož se jedná o naše nejbližší okolí, propojil se svět dětí a rodičů sdílenými zážitky v krajině míst zmizelých a existujících. V krajině, ve které často vyrůstalo několik generací jedné rodiny. Děti se seznámí s historií svého okolí, příběhy konkrétních míst i s tím, co vedlo k jejich zániku. A snad se podaří zachovat kousek genia loci, tohoto ducha místa o další generaci.

Cílem není jen výtvarné zachycení místa, nebude se jednat jen o prostou grafickou dokumentaci, ale jde o pokus předat dětem něco z vlastní historie, co se pojí k jejich domovu a blízkému okolí něco s čím se mohou ztotožnit.

Tato diplomová práce se skládá ze dvou částí, z teoretické a praktické. Teoretická část se věnuje obecně zmizelým místům se zaměřením na konkrétní zaniklé obce mikroregionu Temelínska. Další kapitoly teoretické části se zabývají problematikou projektové výuky. Praktická část je věnována konkrétnímu výtvarnému projektu zmizelých obcí.

¹ NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. s. 6.

První část teoretické práce se zabývá všeobecně pojmem zmizelých míst a obcí, důvodům zániku a likvidace těchto lokací. Následující kapitola nastiňuje historické souvislosti jednotlivých zaniklých obcí, které postihl osud likvidace z důvodu výstavby jaderné elektrárny. Dále se práce věnuje zdejšímu kraji Temelínska a jeho zrcadlení se v umění, jak výtvarném, tak literárním. V nástinu se zabývá umělci, kteří v tomto kraji žili a tvořili, anebo umělci, kteří se věnovali mizení obcí a krajiny ve svých dílech.

Většina teoretické části je rozdělena mezi nástin a vysvětlení základních pojmů projektového vyučování, zabývá se vznikem a vývojem tohoto typu výuky. Na tuto všeobecnou část naváže výklad pojmu projektová výuka ve výtvarné výchově, se zaměřením na propojení výtvarné výchovy s ostatními předměty (češtinou, občanskou výchovou, vlastivědou, ...) a výhody, ale i úskalí těchto propojení. Budou objasněny základní pojmy výtvarného projektu a výtvarné řady, se zaměřením na postavení výtvarné výchovy z hlediska RVP.

Závěr teoretické části je věnován různým výtvarným technikám, nejedná se o detailní popis většiny technik, práce se spíše zaměřuje teoreticky na techniky, které jsou použity při samotné tvorbě.

Praktická část diplomové práce se zabývá projektovou řadou „Stopy zmizelých sousedství“. Na úvod je představen celý projekt. Následují jednotlivé kapitoly představující a popisující zvolené výtvarné lekce a aktivity. Tyto kapitoly obsahují popis jednotlivé aktivity, motto, úvodní část, samotný popis lekce a zhodnocení. Na závěr každé kapitole navíc následuje i fotografie výtvarných děl, které dokumentují to, jak se žáci se zadáním popasovali.

V přílohách jsou zařazeny jednotlivé strukturované přípravy lekcí, grafické přílohy k jednotlivým hodinám a fotografická dokumentace výtvorů žáků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Zmizelá místa

Bohové na sněmu byli a seděli u Dia právě
na zlaté podlaze uvnitř
a tam jim vznešená Hébé
nosila úslužně nektar.
A bohové ze zlatých číší
vzájemně na zdraví pili
a hleděli na trojské město.²

Tak začíná IV. zpěv Homérovy Iliady. Některá místa mají štěstí, že i poté co zaniknou, jsou opěvována příštími generacemi. Občas se objeví lidé, kteří hledáním těchto ztracených míst zasvětili celý život. Jako se tomu stalo u zmiňovaného bájného města Troja, jejíž existence byla dokázána německým archeologem Heinrichem Schlimannem. Některá místa či města takové štěstí ovšem nemají a zmizí bez jakékoliv stopy. Tato „zmizelá místa“ v blízkém kraji jsem chtěla se svými žáky připomenout.

V minulosti naší země bylo několik historických období, ve kterých mizely usedlosti, vesnice, resp. celá města. Většina událostí, kdy došlo ke zničení dané lokality souvisely s válkami. Po druhé světové válce se ovšem začíná objevovat ve větší míře mizení lokalit souvisejících s industrializací. Toto jsou zejména velké stavby strategického významu jako jsou stavby velkých vodních děl, které pohlcovaly celá údolí včetně osídlených sídel. Dodnes je možné vidět při snížení hladiny pozůstatky těchto staveb, které najednou vystupují nad hladinu. Příkladem je kostel sv. Štěpána, který se vynořuje z Orlické přehrady při plánovaném snížení hladiny.

Další stavba, na které je vidět změna krajiny způsobená stavbou Orlické přehrady je zámek Orlík, kdy na historických obrazech se hrdě tyčí na skalním ostrohu několik desítek metrů nad tokem řeky Vltavy. V porovnání s dnešním stavem, kdy zámek víceméně stojí na břehu Orlické přehrady, postavené v poválečném období.

Dalším významným důvodem mizení a likvidace míst byly povrchové doly, jedná se zejména o severočeské města a vesnice, které musely ustoupit strategicky významnému uhlí. Dodnes je nejvíce připomínán zámek Jezeří, který stojí na hranici dolu Bílina a stále hrozí jeho zničení. Ač hovoříme o

² HOMÉROS. *Ilias*. Praha: Academia, 2010. s. 46.

době socialismu, i zde je možné vidět pokusy o záchranu staveb, které měly pro danou lokalitu historický a kulturní význam. Nejznámější je přesun kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. Přestože byly prováděny tyto ojedinělé pokusy o záchranu, stále mizely a mizí sídla či vesnice se svými vlastními osudy.

Poslední důvod, který je důležité zmínit, jsou stavby jaderných elektráren. Zde se jednalo o vysídlování a likvidaci vesnic dané lokace z důvodu strategické významnosti stavby. Zároveň s tímto vysídlováním začala platit stavební uzávěra, která znamenala to, že nové stavby nevznikaly a staré byly postupně zbourány a zlikvidovány.

Samostatnou kapitolou v oblasti staveb v okolí jaderných elektráren je, pak sovětská elektrárna Černobyl a město Pripjať, které se stalo velkým pomníkem měst a obcí zaniklých výstavbou elektráren. Město Pripjať má odlišnou historii. Vzniklo na zelené louce v blízkosti probíhající stavby nové jaderné elektrárny pro rodiny zaměstnanců, kteří zde měli pracovat. Po jaderné katastrofě bylo město Pripjať během jednoho dne evakuováno a vystěhováno a stalo se městem duchů. Dodnes je možné v Pripjati vidět pozůstatky staveb, ale např. věci osobní potřeby. Velkým mementem je pak ruské kolo v parku oddechu a kultury, které nebylo v provozu a pomalu chátrá.

Jedinými dochovanými svědky zaniklých obcí, které musely ustoupit Jaderné elektrárně Temelín, jsou pouze stavby náboženského charakteru, které měly to štěstí, že se dočkaly sametové revoluce. V této době převzal nad sakrálními stavbami záštitu energetický podnik ČEZ a ve spolupráci s krajským památkovým ústavem tyto stavby zrekonstruoval.

1.1 Temelín a zmizelé obce

Tato kapitola je věnována konkrétní lokaci elektrárny Temelín a blízkému okolí. Od rozhodnutí o výstavbě elektrárny po uvedení do provozu muselo stavbě ustoupit několik obcí. Lidé žijící v těchto obcích po několik generací byli vysídleni a rozptýleni pro celém zdejším kraji.

Nejbližší zachovalá vesnice od stavby jaderné elektrárny je obec Temelín, podle které dostala elektrárna svůj název. Obec Temelín se nachází asi 5 km jihozápadně od Týna nad Vltavou. Celá část Jihočeského kraje zahrnující obec Temelín, město Týn nad Vltavou a elektrárnu Temelín se rozkládá na jižním okraji Táborské pahorkatiny v samotném středu jižních Čech. Oblast je rámovaná Píseckými horami a ze dvou stran sevřena řekami Vltavou a Otavou.

Následující kapitoly jsou věnovány pěti zaniklým obcím, jež byly nuceny ustoupit stavbě Jaderné elektrárny Temelín. Byly to tyto obce: Březí, Křtěnov, Podhájí, Knín a Temelínec. Poslední obec, která bude zmíněna v této kapitole je obec Temelín. Tuto vesnici, na rozdíl od ostatních zmíněných, nepostihl osud ztracení, ale naopak zůstala zachována a zažila určitý rozvoj, kdy do ní byly přestěhovány některé rodiny ze zlikvidovaných obcí. Rozložení obcí lze vidět na následujícím obrázku (viz obr. 1).

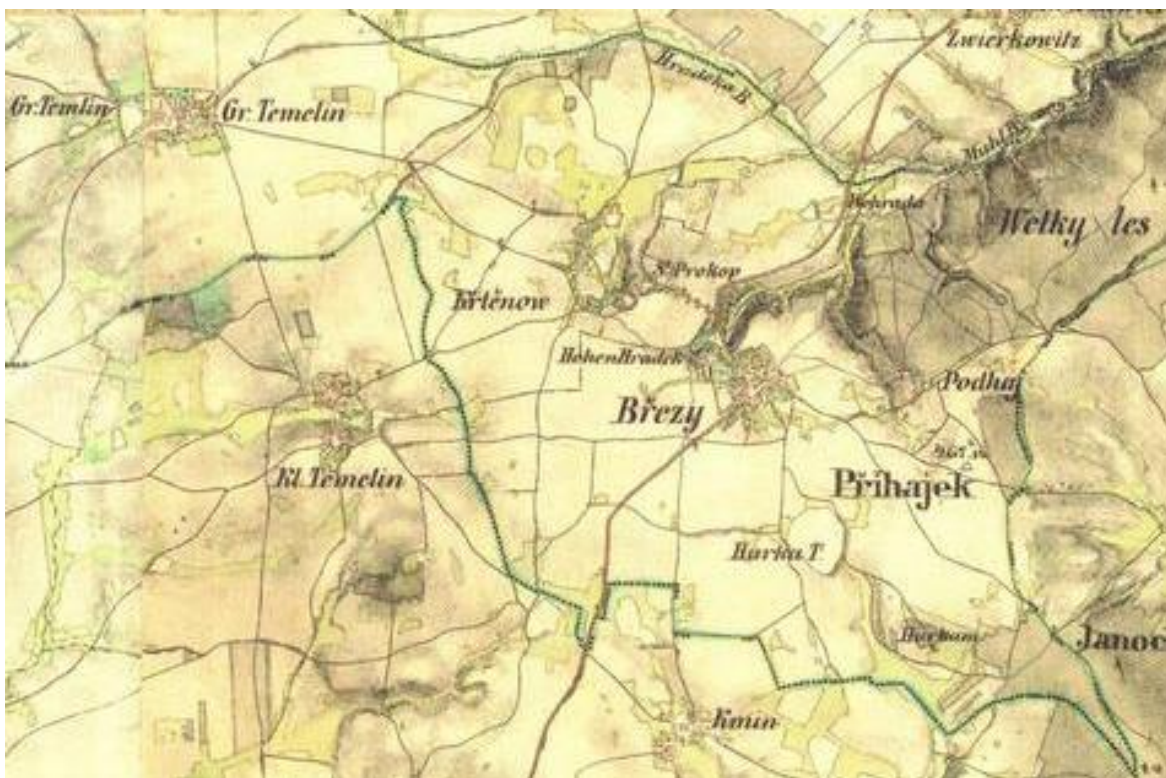

Obr. 1: Umístění zaniklých obcí na leteckém snímku Jaderné elektrárny Temelín.

Navíc výtvarné projekty věnující se zmizelým obcím tvořili žáci Základní školy v Temelíně, kteří jsou často přímými potomky obyvatel těchto vesnic. Zajímavé určitě jsou nejen výtvarné projekty, ale i emoce, které tato díla vyvolají v rodinách dětí. Zajímavé a pozoruhodné bylo sdílení reakcí starších generací, které si pamatují tato místa úplně jinak, než jak dnes vypadají.

1.2 Stručný nástin historie zmizelých obcí

Následující kapitoly jsou věnovány stručné historii jednotlivých obcí v okolí Jaderné elektrárny Temelín. Na následující historické mapě z 19. století vidíme rozložení obcí – Březí (*Březy*), Křtěnov (*Křtěnow*), Knín (*Kmin*), Podhájí (*Podhaj*), Temelínec (*Kl. Temelin*) a Temelín (*Gr. Temelin*) v době největšího rozkvětu. Obce v následujících kapitolách budou pro lepší orientaci v textu seřazeny čistě abecedně.

Obr. 2: Mapa obcí Temelínska z 19. st.

1.2.1 Březí

Poprvé je Březí zmiňováno roku 1362 v zápise o panu Rynartu z Březí. Pánové z Březí náleželi k drobnému vladckému rodu (tomuto rodu patřila i nedaleká obec Křtěnov). Pravděpodobně ve 14. nebo 15. století byla vybudována v severozápadní části obce tvrz, která byla později přebudována

v zámek. Tvrz příslušela dalšímu drobnému vladyckému rodu – Býšovcům z Býšova, píšíci se podle nedaleké tvrze Býšov. V následujících letech se střídali majitelé, až v 16. století získali tvrz Hrádek s přílehlými vesnicemi Březím, Křtěnovem a Slavěticemi příslušníci rodu Malovců. Do vývoje obce zasáhla třicetiletá válka, která ves Březí téměř vymazala z mapy. Podobný osud postihl i ostatní obce Vltavotýnska. Rod Malovců přestavěl zdejší tvrz, uváděnou jako Vysoký Hrádek, na zámček. Při přestavbě byla z původní tvrze ponechána pouze centrální věž, ke které byly přistavěna dvě křídla. V této podobě se zámček dochoval do dnešních dnů. Posledním soukromým majitelem byla rodina Divišova, které byl zámek Vysoký Hrádek po únoru 1948 vyvlastněn. Následně sloužil jako byty zaměstnanců JZD, později jako mateřská škola a v části se nacházel depozitář muzea v Týně nad Vltavou. Po revoluci v roce 1989 byl zámček navrácen posledním majitelům, ovšem ve zdevastovaném stavu s výhledem na staveniště elektrárny Temelín. Vlastníci objekt prodali v roce 1994 společnosti ČEZ, na jejíž náklady byla v záměčku provedena rozsáhlá rekonstrukce. Dnes zámček Vysoký Hrádek slouží jako Informační středisko Jaderné elektrárny Temelín.³

Společně se záměčkem byl po roce 2000 obnoven zámekový park, pocházející z třicátých let devatenáctého století. Byly zde vysázeny pozoruhodné dřeviny a v duchu romantismu vznikly altánky a několik rybníčků coby pozůstatky původního opevnění tvrze. Na počátku 20. století zde byla vytesána jeskyně Panny Marie Lurdské, do které byla umístěna socha Panny Marie. Po roce 1949 park postupně zpustl.⁴

Obec Březí patřila od svého počátku drobné šlechtě. V 16. století získal Březí společně s tvrzí Hrádek rod Malovců. K vysokohradeckému statku náležely kromě Březí také blízké vsi Křtěnov a Temelínek. Ves podobně jako ostatní obce byly velice postiženy třicetiletou válkou – byly téměř vymazány z mapy. V 19. století je ve vsi uváděno několik desítek domů, zámek Vysoký Hrádek, statek, ovčín, pivovar, flusárna a hostinec. Po zrušení vrchnostenské správy v roce 1850 připadla ves Březí okresu Týn nad Vltavou.⁵

V roce 1980 bylo rozhodnuto o výstavbě jaderné elektrárny. Pro obce v okruhu 3 km od staveniště byla vydána stavební uzávěra. V roce 1983 bylo započato s prvními demolicemi z důvodu výstavby nové silnice spojující České Budějovice s Týnem nad Vltavou. V obci byly tehdy vystavěny nové domy, prodejna potravin a kulturní dům. Obec byla definitivně vysídlena a zbourána v roce 1985.⁶

³ SUDOŤ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 16–19.

⁴ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 174.

⁵ SUDOŤ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 17–22.

⁶ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 189–190.

Ze vsi vyjma zrestaurovaného zámečku Vysoký Hrádek a zámeckého parku zůstaly zachovány kulturní porosty a dvě návesní kapličky. Starší kaple sv. Jana Nepomuckého, postavena v barokním stylu 19. století, stojí při cestě, k již zaniklému Podhájí a mladší, novogotická z přelomu 19. a 20. století připomínající centrum obce.⁷

1.2.2 Křtěnov

První písemná zmínka o Křtěnovu pochází z roku 1261 v podobě zápisu o místním faráři.⁸ Archeologické výzkumy dokazují, že daná lokalita patří k nejstarším osídleným místům na Vltavotýnsku. Nálezy dokládají osídlení již v době bronzové. Významným nálezem je bronzový sekeromlat, který dal název podobným nálezům z jiných lokalit, tyto pak bývají označovány jako sekeromlaty tzv. „křtěnovského typu“. Sekeromlaty nalezené na území Křtěnova jsou součástí sbírek Národního muzea v Praze.

Prvním usedlíkům zřejmě imponovalo návrší, na kterém později vystavěli kostel sv. Prokopa. Jeho nynější podoba je barokní, ale původně byl vystavěn v gotickém stylu. Pozoruhodnosti kostela je samostatně stojící zvonice, rovněž barokně přestavěna. Kostel je obklopen hřbitovem, jenž je obehnan zdí s barokní branou.

Křtěnov byla malá obec, stávající z několika gruntů v okolí již zmiňovaného kostela. Během své historie byla křtěnovská farnost několikrát přičleněna k vltavotýnské farnosti (např. po třicetileté válce).

V roce 1980 bylo rozhodnuto o výstavbě jaderné elektrárny a o demolici nejbližších obcí stavenišť. Křtěnov, jako obec na jejímž katastru stojí dnes jaderná elektrárna, měla být vysídlena do roku 1983 a celá srovnána se zemí. Nakonec se podařilo zachovat zdejší kostel s přílehlou zvonicí a hřbitovem. Kostel je pravidelně otevřen veřejnosti dvakrát ročně – v listopadu k Památce zesnulých a ve svátek sv. Prokopa v červenci, což je zároveň každoroční příležitost k setkání lidí vystěhovaných ze zaniklých obcí. Zůstala zde i budova školy a fary.⁹ Před nimi je možno nalézt dva pomníky – jeden věnovaný křtěnovským farníkům padlým za 1. světové války, druhý sem byl přemístěn před demolicí

⁷ SUDOVOÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 23.

⁸ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 30.

⁹ SUDOVOÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 155–159.

obce Březí a také vzpomíná padlé v období 1. světové války.¹⁰ Ve spojitosti s demolicí byl vydán zákaz pohřbívání na zdejším hřbitově. Tento zákaz byl zrušen v roce 1991.¹¹

1.2.3 Knín

Existence obce Knín je doložena již k roku 1367. Ves byla majetkem drobné šlechty a poměrně často střídala majitele, zároveň se stávala součástí sousedních držav (např. Březí, Vlhavy, Býšova). V první polovině 17. století je uváděna jako součást panství Hluboká nad Vltavou. Tam náležela až do roku 1850, kdy zanikla vrchnostenská správa a obec byla přiřazena k nově vzniklému okresu Týn nad Vltavou.

Jméno obce bylo patrně odvozeno ze staročeského slova „knieni“, které označovalo kněžnin dvůr. Později se začalo užívat lidového výrazu Kmín, který byl roku 1924 oficiálně přejmenován na Knín.¹²

S historií obce je spjata existence nedaleké tvrze Býšov s přiléhajícím hospodářským dvorem. Tvrz se nachází na katastru původní zaniklé stejnojmenné vsi, sestávající z dvoupatrové obytné věže čtyřhranného taru. K věži přiléhá přízemní hospodářská budova, sloužící původně jako chlěvy a maštale. Tvrz byla vystavěna na vyvýšeném prostoru, který byl vybrán pro svou obranyschopnost. Na východní straně se nalézá údolí s protékajícím potokem, na severozápadě jsou dva rybníky: Barbora a Pohrobný. Z jihu, kde byl nejnějnější přístup k tvrzi, byla obrana posílena vybudovaným příkopem, který byl později přeměněn na úvozovou cestu, dnes používanou jako silnice. Tvrz Býšov patřila drobné šlechtě a sloužila jako šlechtické sídlo. To se změnilo v 17. století, kdy Býšov připadl k majetku rodu Schwarzenberků a sloužil pouze k hospodářským účelům, věžovitá budova byla přeměněna na sýpku. Součástí hlubockého panství byla až do roku 1922, kdy byla Schwarzenberkům vyvlastněna a prodána tehdejšímu nájemci Vladimíru Sailerovi. V 90. letech Sailerovi potomci, v rámci restituce získali majetek zpět a následně prodali společnosti ČEZ.¹³

Tvrz Býšov byla do dnešních dnů zachována, na rozdíl od obce Knín, kterou potkal podobný osud, jako ostatní obce v ochranném pásmu elektrárny. Nejprve byla vyhlášena stavební uzávěra a

¹⁰ SUDOVIÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 160.

¹¹ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 188.

¹² SUDOVIÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 122.

¹³ Tamtéž, s. 126–128.

následně bylo rozhodnuto, že obec bude do roku 1990 vysídlena. V druhé polovině devadesátých let byla obec Knín zlikvidována. Jediným dokladem existence obce je návesní kaplička sv. Václava v novogotickém stylu. Dále kulturní dřeviny v místech původních zahrad a okrsková silnice původně vedoucí z Týna do Českých Budějovic.¹⁴

1.2.4 Podhájí

Již v 17. st. se na místě obce Podhájí nacházel panský dvůr, kolem něhož bylo soustředěno několik stavení. Prvním písemná zmínka o Podhájí jako takovém pochází až z roku 1840, tehdy je uvedena jako osada panství Vysoký Hrádek, osada obce Březí. Nedlouho před tímto rokem došlo k rozparcelování původního panského dvora a rozprodání těchto nově vzniklých pozemků. Název osady pochází z výrazu „pod hájem“. Podhájí bylo vždy velmi chudou osadou s malými, jednoduchými a velmi dlouho hlavně dřevěnými domky. Důkazem chudoby jsou pokusy o osamostatnění po roce 1918, které byly zamítnuty z důvodu nedostatečného majetku této osady, pročež Podhájí zůstalo osadou obce Březí. Až v době likvidace obce Březí se změnil jeho stav, a to na osadu obce Temelín.

Jak již bylo zmíněno jednalo se o velmi chudou osadu, přesto bylo Podhájí překvapivě velké, postupně se rozrostlo do velikosti srovnatelné s Březím. Jeho obyvatelé byli především drobní rolníci a domovské právo zde získávaly migrující profese jako jarmarečníci, brusiči, komedianti apod. Žil zde například loutkářský rod Dubských, spřízněných s Matějem Kopeckým.

K Podhájí také patřila samota Ohrada, čítající pět popisných čísel a samota Paleček s dvěma popisnými čísly (jedním z nich byl Palečkův mlýn).¹⁵

Podhájí bylo společně s obcí Březí zlikvidováno v souvislosti se stavbou elektrárny. První domy podlehy likvidaci v roce 1986 v důsledku výstavby silnice k Hněvkovické přehradě. Poslední obyvatelé opustili své domovy v roce 1997 a v roce 1999 byl odstraněn poslední dům.¹⁶

¹⁴ SUDOVOÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 126–128.

¹⁵ Tamtéž, s. 201–204.

¹⁶ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 188–189.

Jediným objektem připomínající existenci zaniklé obce je barokní kaple sv. Jana Nepomuckého, pocházející z druhé poloviny 18. st. V kapli byla umístěna plastika Jana Nepomuckého, která je dnes součástí sbírek muzea v Týně nad Vltavou.¹⁷

1.2.5 Temelínec

Poprvé je Temelínec zmiňován roku 1372 jako ves Themelin. Název je patrně odvozen jako v případě sousedního Temelína od osobního jména Tomáš či Temela. Pro rozlišení s Temelínem (Velký, Gross Temelin) se ustálilo pojmenování Malý Temelín (Klein Temelin).

Podobně jako ostatní obce, i Temelínec byl majetkem drobné šlechty a často střídal majitele. Pozoruhodností by snad mohlo být, že v určitém období část Temelínce zřejmě přináležela jednomu panství a další díl vsi byl majetkem zcela jiných majitelů. Na počátku 17. století byla větší část obce prodána a připadla pod dříteňské panství a spolu s ním se poté stala součástí panství Hluboká nad Vltavou. Samostatnou obcí se stal Temelínec v roce 1879 a až na krátkou přestávku během 2. světové války jí byl až do roku 1960, kdy byl začleněn pod obec Temelín.¹⁸

Obec Temelínec podobně jako okolní vsi byla srovnávána se zemí v roce 1986, kdy na jejím katastru byla vybudována kruhová část areálu elektrárny Temelín. V obci bylo upuštěno od památkové ochrany několika objektů. Byl zde také proveden archeologický průzkum v místech, kde bývalo laténské sídliště.¹⁹

Zlikvidovaná obec po sobě nezanechala žádnou stopu nebo vzpomínku. Zatímco z okolních obcí zůstaly ponechány alespoň kaple, v případě obce Temelínec tomu tak není. V obci stála na návsi kaple sv. Vojtěcha, vystavěná v roce 1937, která nahradila starší kapličku zasvěcenou sv. Janu Nepomuckému z počátku 19. století. Z kaple se zachoval pouze zvon, který byl pietně přenesen do Městského muzea v Týně nad Vltavou.²⁰

¹⁷ SUDOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 204.

¹⁸ Tamtéž, s. 247–250.

¹⁹ BARTUŠKA, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. s. 186–187.

²⁰ SUDOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 247–250.

1.2.6 Temelín

První písemná zmínka o vsi Temelín pochází z roku 1381, kdy je zmiňována jako Temyelin, zde není zcela jasné, zda se jedná o dnešní obec Temelín nebo sousední Temelínek. Název obce pochází pravděpodobně z osobního jména Temela nebo se odvozuje z osobního jména Tomáš – ve staré češtině zapisované jako Teml.

V lokalitě obce Temelín bylo objeveno množství archeologických nálezů, které dokládají pravěké osídlení zdejší oblasti. Nejvýznamnější z nich je objev z roku 1913, kdy byl na polích u Temelína nalezen vzácný bronzový depot (bronzový polotovar ve tvaru žeber), dnes je umístěn v Národním muzeu v Praze.

Od svého počátku náležela ves drobné šlechtě až do konce 15. století, kdy Temelín získal Petr Kořenský z Terešova. Kořenský později rozšířil majetek o ves Neznašov, ve které buduje tvrz. Rod Kořenských se od té doby zapisoval z Neznašova a ves Temelín přináležela k neznašovskému panství, jehož součástí byla až do poloviny 19. století.

Temelín se nacházel na významné obchodní stezce vedoucí z Norimberku přes české země. Tato pozice byla pro obec výhodnou, ale i nepříznivou. Zemské stezky byly využívány k přesunům vojsk, což se projevilo zejména v době třicetileté války, kdy Temelín byl jednou z nejméně zasažených obcí.

Po zrušení vrchnostenské správy v roce 1850 se ves Temelín stala samostatnou obcí připadající pod okres Týn nad Vltavou. Ve druhé polovině 19. století je patrný velký rozvoj obce. V Temelíně byla zřízena četnická stanice, škola, poštovní úřad, několik hostinců a obchodů, což svědčí o významnosti obce a na svou dobu hustém zalidnění. Do osudu temelínských obyvatel zasáhly obě světové války, které měly své oběti.

K významným památkám obce patří budova barokního špýcharu, jež je umístěna na místě původního vrchnostenského dvora. Díky bohaté štukové výzdobě se řadí k nejhodnotnějším dochovaným špýcharům na území bývalého okresu České Budějovice. V obci se rovněž dochovala návesní kaple sv. Prokopa a několik původních statků z druhé pol. 19. st.²¹

²¹ SUDOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 240–244.

2 Otisk zmizelých obcí v umělecké tvorbě

Pod pojmem domov si většina lidí nezobrazí pouze rodný dům, ale také krajinu v okolí, kde prožila své dětství. Pokud se potom ve vzpomínkách vracíme do této krajiny, nevracíme se jen do míst, kde jsme kdysi pobývali, ale hlavně do vzpomínek, které jsou s těmito místy spojeny. Pokud se pokusíme tato místa popsat nebo zachytit jako umělecké dílo, nemusí být fotograficky přesné, ale pro nás je spojené s oním kouzelným okamžikem, který jsme zde prožili. Dá se říct, že do uměleckého díla se pokoušíme převést *genius loci* daného místa.

Nejsilnější jsou samozřejmě vzpomínky na místa dětství nebo na místa spojená se silným emocionálním prožitkem. Není tedy divu, že zobrazování Temelínska ve výtvarných dílech je spojeno s dětstvím autora nebo naopak se silným prožitkem, což je zde zánik obcí a přervání rodinných a sousedských vztahů.

2.1 Temelínsko a výtvarné umění

Jestliže se zaměříme na krajinné zobrazování vesnic a okolí Temelínska dostáváme se ke dvěma rodákům z obce Temelín. Prvním z nich je malíř – autodidakt Tomáš Peterka, který byl především autorem a restaurátorem výzdob kostelů a kaplí. Mezi jeho díla patří výzdoba kostely v Týně nad Vltavou, v Neznašově, v Českých Budějovicích a další. Další významnou částí jeho tvorby je výzdoba sokoloven a radnic, kde pro tuto výzdobu využíval náměty krajiny svého dětství. Dodnes můžeme jeho tvorbu vidět na oponě ochotnického spolku Rozkvět v Předčicích zobrazující Libušinu věštbu s pohledem na Hradčany. Jeho nejznámější a nejmonumentálnější dílo jsou malby výklenkových hřbitovních kaplí v Albrechticích nad Vltavou.²²

Pro nás je ovšem tento umělec významný z důvodu jeho autorství výzdob kostela sv. Prokopa v Křtěnově a návesní kaple v Kníně, což jsou jediné dochované stavby a památky na zaniklé obce, ve kterých se navíc objevuje tvorba zdejšího rodáka.²³

²² Müller, Jan – O malíři a restaurátorovi Tomáši Peterkovi (1882-1962). Müller, Jan. In: *Památky jižních Čech / České Budějovice: Národní památkový ústav 2, 2009. s. 41-45.*

²³ SUDOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 245.

Význačným temelínským rodákem je též akademický malíř Václav Holub. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze a od roku 1947 byl členem uměleckého spolku Mánes. Kromě význačné portrétní malby, se věnoval také oblasti každodenního života. Maloval krajiny rodných jižních Čech a Šumavy. Jsou známy jeho olejomalby krajiny, ze kterých dýchá atmosféra vzpomínek na krajinu dětství.²⁴

2.2 Temelín v soudobém umění

Na rozdíl od předešlé tvorby, kdy se jednalo o malíře pocházející z Temelínska a okolí, kteří zachycovali krajinu před stavbou elektrárny, druhá skupina umělců naopak vidí Jadernou elektrárnu Temelín jako stavbu, kterou je možné zvětšit ve výtvarném projektu. Budovy, ale hlavně chladicí věže se stávají inspirací pro umělce různých směrů. Jadernou elektrárnu Temelín pak vidíme jako náměty různých obrazů a grafik, kde většinou tvoří pozadí nebo protiklad s přírodním nebo vesnickým motivem v popředí. Velmi známe jsou obrazy s křtěnovským kostelem nebo hřbitovem v popředí a Jadernou elektrárnou Temelín v pozadí.

Pak jsou ovšem další umělci, kteří berou Jadernou elektrárnu Temelín jako ústřední motiv pro své dílo. Tato díla většinou nejsou čistě umělecky orientovaná, ale jedná se o různé obálky časopisů nebo komiks. Z nejznámějších je určitě Pavel Reisenauer, který ilustruje a graficky vytváří časopis Respekt a na jeho obálku několikrát použil Temelín jako námět. Druhým velmi známým malířem, který použil Temelín jako téma svého komiksu „*Velký den v Temelíně*“ je malíř Kája Saudek.

Jaderná elektrárna Temelín však neslouží pouze jako námět pro různé grafické práce, ale čím dál častěji se stává sama součástí různých uměleckých děl. Nejznámější ztvárnění z poslední doby se stal happening Milana Caise, který v rámci výstavy Umění ve městě využil temelínské chladicí věže jako obrovské promítací plátno pro své dílo *Noční hlídač*. Podobně zámeček Vysoký Hrádek u elektrárny sloužící jako informační středisko se stává v posledních letech známé pro pořádání různých výstav. V parku u tohoto Zámečku pak probíhají vystoupení různých umělců a hudebních kapel.

²⁴ SUDOVOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 246.

Zde uváděná setkání a umělecké projekty odehrávající se na Temelínsku jsou jen ukázkou a nástinem všech takových událostí. Samotný podrobný popis všech uměleckých projektů zabývajících se danou lokalitou by si vyžádalo podrobnější zpracování.

2.3 Temelínsko a literatura

Literaturu se zaměřením na region Temelínska můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na spisovatele, kteří v oblasti žili a tvořili, a na spisovatele, kteří jsou spjati s krajem a s lidmi poznamenanými exodem po stavbě elektrárny a ve svém díle popisují právě toto období.

Do první skupiny patří pedagog, novinář, básník a fotograf Josefa Bartuška, který pocházel ze samoty Rozov nedaleko Temelína. Tento význačný učitel působil po celých jižních Čechách jako pedagog a po celou tuto dobu se věnoval skládání básní, přispíval do několika časopisů a vydal několik sbírek básní. Jelikož byl i graficky zdatný, tak si tyto sbírky i graficky upravil a ilustroval. Jeho dalším uměleckým nadáním bylo fotografování, byl členem jihočeské avantgardní skupiny Fotolinie. Bohužel ve své fotografické tvorbě se zaměřoval především na portrétovou fotografii, takže nejsou známy žádné fotografie krajiny.²⁵

Druhým rodákem z blízkého okolí je básník Josef Fabián ze samoty Kaliště u Temelína. Tento náboženský spisovatel publikoval pod několika pseudonymy, psal většinou verše pro mládež a přispíval do několika církevních časopisů jako Blahozvěst, Hlas lidu a další, tiskem mu vyšlo několik sbírek.²⁶

Mezi druhou skupinu lze zařadit autory, kteří se ve svých dílech zaměřili na události spojené s vystěhováním lidí a následnou likvidací obcí po zahájení stavby jedné elektrárny Temelín. Nejprve začaly vycházet spíše dokumentární knihy mapující zánik vesnic a zachycující vyprávění a svědectví obyvatel těchto vesnic. Z těchto autorů je nutné zmínit Martinu Sudovou z Týna nad Vltavou a její knihy „*Vltavotýnsko*“ a „*Vltavotýnsko – krajem dvou řek*“, druhým významným historikem zabývajícím se otázkou zaniklých obcí je Jan Bartuška, bývalý ředitel Biskupského gymnázia v Českých Budějovicích, který vydal knihu „*Vybledlé kontury: z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*“, která obšírně a velmi podrobně pojednává o historii a zániku obcí na Temelínsku. Posledním autorem

²⁵ SUDOVÁ, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. s. 247.

²⁶ Tamtéž, s. 247.

je novinář Antonín Pelíšek, který publikoval o zániku obcí na Temelínsku dvě knihy, a to „*Lidé od Temelína*“ a „*A po nás planina*“ – postihující tragický osud lidí zasažených obcí.

2.3.1 Jiří Hájiček – Rybí krev

Poslední část této kapitoly je věnována spisovateli Jiřímu Hájičkovi, autorovi venkovských próz z jihočeského venkova. Ve svém díle *Rybí krev* zavádí čtenáře do období vysídlování a bourání vesnic znamenající zásah do krajiny, ale i jejich obyvatel jejichž stavení, vztahy a rodinné kořeny musely ustoupit stavbě vodního díla a jaderné elektrárny. Autor dané téma nepopisuje jen z hlediska historického, ale naopak využívá tuto událost jako katalyzátor děje ve svých knihách. K uvěřitelnosti jeho knihy přispívá i to, že jako místní rodák zná velmi dobře realie a několik jeho příbuzných a přátel bylo mezi lidmi, kteří byli nuceni se vystěhovat ze svých domovů a přerhat pouta se svými sousedy a přáteli. Nepopisuje však jen tyto smutné události, ale i to, jak taková událost dokáže odhalit charaktery lidí, a jak jsou schopni si zachovat i při takové události svou lidskou důstojnost. Přestože se nejedná o literaturu faktu jako u předchozích autorů, nic jí neubírá na dramatičnosti a autentičnosti, naopak sám autor v předmluvě ve své knize *Rybí krev* přiznává podobnost se skutečnými událostmi a hodně lidí, kteří tuto knihu četli poznávají místa a lidi, kteří skutečně žili.²⁷

Právě na osudu několika rodin z vesnic, které mají být zbourány a zaplaveny z důvodu stavby elektrárny, sledujeme, jak se mění vztahy a charaktery lidí obývajících tyto vesnice a okolí. Lze vidět osud lidí žijící v rodných vsích, které jsou odsouzeny k smrti, všichni to ví, ale přesto nemohou opustit své domovy a kořeny. Patrný je boj, smíření, rezignaci, vítězství, ale především prohry a nezvratný osud.

Tento román byl oceněn cenou Magnesia litera za prózu a v současné době je uváděn na scéně Jihočeského divadla v Českých Budějovicích. K dalším z řady autorových próz řadíme román *Selské baroko* (Magnesia litera 2006 za prózu), zabývající se rozpadem tradičního jihočeského venkova v padesátých letech minulého století a novela *Zloději zelených koní* – dramatický příběh o ilegálních hledáčích vltavínů.

²⁷ HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2014. s. 6.

3 Projektové vyučování

Předešlé kapitoly se zabývali historií zmizelých a zaniklých míst a mohou být inspiračním zdrojem pro daný výtvarný projekt. Tato kapitole se bude zabírat stručnou historií a teorií projektového vyučování.

3.1 Historie projektového vyučování

Jestliže vycházíme z historie pedagogiky a školství 19. st. je pro ni příznačné tzv. tradiční, herbartovské pojetí vedoucí k formalismu, intelektualismu a encyklopedismu. Žák je zde pouhým pasivním příjemcem informací, kterému není umožněno svobodně se rozvíjet, klást otázky a vytvářet vlastní úsudky.²⁸

Přelom 19. a 20. století se vyznačuje vědeckotechnickým rozkvětem, ale také rozvojem výchovy a vzdělávání. V tomto období dochází ke změně pojetí dítěte, jenž výrazně ovlivnilo další vývoj pedagogiky. Dochází ke kritice tradičního pojetí výuky a na počátku 20. století se koncipuje proud přinášející nový pohled na dítě a dětství. Mezi hlavní představitele tohoto nového hnutí, tzv. reformní pedagogiky patří John Dewey, Marie Montessori, Peterson (Jenský plán), Celestien Freinet (francouzská moderní škola), Rudolf Steiner (Waldorfská pedagogika) a další osobnosti pedagogiky.²⁹

Projektová metoda má v historickém kontextu spojitost s reformním pedagogickým hnutím na konci 19. a počátku 20. století, a zejména s jeho protagonisty Johnem Deweyem a Williamem Heardem Killpatrickem. První zmínky o projektové výuce lze najít již v 17. a 18. století v Itálii a Francii, kde byly „progetti“ nebo „projects“ součástí závěrečných zkoušek. Projekt byl chápán jako metoda, kterou lze propojit praxi (reálnou situaci) s teorií (vědomostí). Projekty se pak díky tomu postupně začaly šířit na všechny typy škol napříč Evropou. V Americe se začaly využívat jako „domácí projekty“, které žáci uskutečňovali v domácím prostředí.³⁰

²⁸ DŮMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka Moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. s. 11.

²⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 11.

³⁰ Tamtéž, s. 24.

3.1.1 John Dewey a teoretické základy projektové metody

Konec 19. a počátek 20. století je mezníkem, kdy se projevují rozpory mezi klasickým a netradičním pojetím školy reprezentované novými pedagogickými proudy. V USA se objevuje pragmatická filozofie ovlivňující myšlení a jednání lidí, která staví do popředí a zaměřuje se na užitek, úspěch a hodnoty. Pragmatismus se projevuje i ve školství. V rámci pragmatické filozofie je vzdělávání chápáno jako prostředek k řešení problémů na základě zkušeností. Zkušenost získaná v individuální praxi a experiment jsou zde považovány za základní pojem.³¹ Pragmatická pedagogika kritizovala tradiční pojetí školství představované především tzv. herbartismem, kde cílem výuky je ctnost a morálka.³²

Pragmatismus výrazně ovlivnil podobu a vývoj vzdělávání ve 20. století nejen ve Spojených státech, ale také v Evropě, Rusku, Japonsku i Číně, nevyjímaje i české školství. K českým propagátorům patří Václav Příhoda, Jan Uher, Karel Velínský či Stanislav Uher.

3.1.2 William Heard Killpatrick

W. H. Killpatrick byl profesorem na univerzitě, učitel, filozof a také blízký spolupracovník J. Deweyho. V roce 1918 publikoval článek *The Project Method*, prostřednictvím kterého se projektová metoda dostala do širšího povědomí. Killpatrick uvedl Deweyovu koncepci do praxe tím, že prosadil zásady pragmatické pedagogiky do škol. Dílo Dewey rozvinul a pokročil od Deweyho zaměření se na řešení problémů k tzv. projektové metodě. Navrhl soustředit učební látku v projektech. Projekty se vztahovaly k životu žáků a jejich potřebám. Killpatrickovi šlo především o všestranný rozvoj žáků, nejen o zvládnutí učiva jednotlivých předmětů. Děti by se neměly učit abstraktním pojmům a definicím pouze na teoretické bázi, ale například formou rozhovoru, řešením problematických situací apod. Killpatrick, na rozdíl od tradičního pojetí, doporučil postupovat od praxe k docenění teorie, a dále k praktickým úkolům a činnostem. Killpatrick taktéž stanovil čtyři základní fáze projektu: stanovení cíle projektu, plán projektu, realizace a zhodnocení.³³

³¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 24.

³² KASPER, Tomáš; KASPROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. s. 37.

³³ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 24.

3.2 Projekt, projektová metoda

Jednoznačné vymezení pojmu projekt v pedagogické literatuře nenajdeme. Mnozí autoři vůbec pojem projekt nedefinují, hovoří přímo o projektové metodě, respektive o projektovém vyučování. V průběhu vývoje se objevují tudíž různé a rozmanité definice.

Jedna z prvních definic pojmu projekt pochází z počátku 20. století. William Killpatrick, jeden z propagátorů projektové metody, definoval projekt takto: „*Projekt jest určitě a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákovi, tak, aby se mu zdál životně důležitým tím, že se blíží skutečně činnosti lidí v životě.*“³⁴ Významný český představitel projektové výuky Václav Příhoda vymezil projekt takto: „*Projekt je vlastní podnik žáků, který dává vyučování jednotný cíl a přispívá k jeho životnosti. Projekt představuje koncentrované úkoly zahrnující organicky stmelené učivo z různých předmětů nebo pouze z téhož předmětu.*“³⁵ Tedy lze říct, že projekt je podnik žáka či skupiny žáků, za který přebírají odpovědnost, s kterým se ztotožňují, a který směřuje k určitému cíli, jak uvádí Stanislav Vrána.³⁶

Současné definice se zaměřují na vymezení projektu jako úkolu, respektive problému komplexního charakteru. J. Maňák a Švec definují projekt následovně: „*Projekt je komplexní úkol (problém), spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj zodpovědnost, aby svou teoretickou a praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu (výstupu), pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.*“³⁷

Závěrem je možné říct, že vnímání či pojetí projektu se v průběhu vývoje značně lišilo. Od vzniku pragmatické pedagogiky až po současnost, se objevilo mnoho definic, jenž vymezují projekt jako podnik, problém, úkol či závěrečný produkt atd. Z jednotlivých definic lze vyvodit společné typické prvky. Převážně jde o záležitost komplexního charakteru, která vychází z potřeb žáků, jenž jsou nuceni řešit určité problémy, díky nim získávají nové zkušenosti, jak teoretické, tak i praktické a učí se přebírat odpovědnost za svou činnost.

³⁴ VALENTA, Josef. *Pohledy: Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu., 1993. s. 4.

³⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 24.

³⁶ COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2006. s. 32.

³⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 32.

3.2.1 Výhody a nevýhody projektového vyučování

Jako všechno, tak i projektové vyučování má své klady i zápory. Učitel výtvarné výchovy připravující a organizující výtvarné aktivity, si musí zhodnotit pozitiva a negativa, zda k úkolu přistoupit formou projektové výuky.

Učitelem řízený projekt musí být velmi pečlivě připraven, veden a zhodnocen, žáci musí mít naopak určitou míru volnosti, ale musí vidět konečné řešení a za něho nést určitou odpovědnost. Jako další přednost uvádí Valenta ve svých pracích velmi silnou motivaci pro žáky, a to učení spolupracovat a práci ve skupině. U žáků se rozvíjí dovednosti k řešení problémů a vyhledávání informací, projekty také stimulují dětskou fantazii a tvoření.³⁸

Pokud ovšem učitel chce vést projektovou výuku co nejlépe, musí její výhody a nevýhody znát opravdu důkladně. Teoretické práce autorek *Kratochvílové a Domischové* zabývající se projektovou výukou posuzují tuto metodu ve čtyřech oblastech: hledisko učení, hledisko žáka, hledisko učitele a hledisko školy.

Z hlediska učení je výuka v projektech pozitivem tím, že plní jeden ze základních cílů vzdělávání, a to je spolupráce, komunikace a tvořivé myšlení ve skupině. Samotné projekty, pak integrují jednotlivé předměty a mohou reagovat na problémy současného světa, tím rozvíjejí klíčové kompetence. Žáci se učí chápat učivo v souvislostech, ne izolovaně a připravují se na situace z každodenního života.

Určitým negativem je náročnost přípravy a materiálu. Dále samotný proces učení při projektové výuce nerespektující princip posloupnosti, který opomíjí některé vyučovací fáze, hlavně opakování a procvičování. Občas je nutná úprava rozvrhu hodin, aby pro projekt navazovaly dané předměty na sebe.

Z hlediska žáka pak má projektové vyučování bezpochyby nejvíc pozitiv. Žák je silně motivován a cítí zodpovědnost za svou část projektu nebo celku. Žák je rovněž nucen si vyhledávat informace v jiných zdrojích a nespoléhat se pouze na výklad učitele nebo učebnici. Projektová výuka také učí plánování času, žáci si musí projekt zorganizovat, realizovat a následně zhodnotit. Žáci pracují ve skupině, učí se naslouchat jiným názorům a hledat kompromisy. Při práci také dochází k rozvoji tvořivosti, fantazie a podpoře k aktivnímu k přístupu k výuce.³⁹

³⁸ VALENTA, Josef. *Pohledy: Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu., 1993. s. 4.

³⁹ COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2006. s.32.

Nevýhodami z hlediska žáka je samozřejmě určitá nekázeň vycházející z práce ve skupině, hluk v hodinách a nejvíce asi časová náročnost projektu, kdy žáci nejsou schopni splnit projekt v řádném termínu.

Hledisko učitele je taktéž velice významné a důležité. Učitel se ve třídě vyskytuje v nové roli, jako poradce a organizátor daného projektu. Musí si rozšířit vyučovací strategie a prozkoumat více informačních zdrojů. Díky činnosti ve skupině si učitel prohlubuje vztah s jednotlivými žáky a poznává jejich přednosti a sociální postavení ve skupině. Mezi negativa musíme bezesporu zařadit časovou náročnost přípravy a koordinaci samotného projektu. Úsilí vložené do projektu, se ale vrátí v podobě úspěšné realizace.

Z *hlediska školy* otevírá projektová výuka danou instituci okolnímu prostředí, žáci mohou v projektech spolupracovat s okolními institucemi a tím propojit život uvnitř a vně školy. Často také projekty reagují na aktuální situaci. Škola často využívá tyto projekty ke své propagaci a k zapojení rodičů i širší veřejnosti do života školy. Mezi úskalí řadíme nepochopení některých myšlenek projektu, kdy pak vidí spolupracovníci či rodiče tuto výuku jako hru a mohou, tak k ní i přistupovat.

3.3 Projektové vyučování ve výtvarné výchově

Výtvarná výchova na základní škola bývá často podceňovaným předmětem a nedosahuje takové důležitosti a závažnosti jako věnována např. českému jazyku. Ve skutečnosti je to jeden z předmětů, který se významně podílí na formování dětské osobnosti. Právě výtvarná projektová, která propojuje jednotlivé výtvarné náměty v rozdílných úrovních a rovinách zapojující do výtvarné výchovy i další předměty. Zdeněk Hosman uvádí: „Reálný obraz provozování výtvarné výchovy na našich základních školách ukazuje, že ve výtvarných aktivitách setrvale dominují plošné výtvarné práce, bez rozlišení na prvním nebo druhém stupni.“⁴⁰

Proto jsou projekty ve výtvarné výchově jednou z možností, jak vytvořit plán činností, který by umožňoval rozvíjet celý komplex dispozic dětí. V rámci výtvarné výchovy se děti učí vyjadřovat vizuálně obraznými prostředky, vnímat, rozpoznávat jejich prvky, objevovat a hledat, jak vyjádřit co si myslí, cítí

⁴⁰ HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. s. 18.

a prožívají, interpretovat svoji tvorbu i uměleckou a porovnávat ji ve vztahu se svými zkušenostmi. Probouzet v dětech odvahu experimentovat s prostředky pro vlastní výtvarné vyjádření.

Výtvarná výchova prošla ve svém vývoji různými podobami. V českých školách se objevuje již od zavedení povinné školní docházky. Ve 2. pol. 19. století se objevuje na všech typech škol jako předmět kreslení, zaměřený především na praktičnost a technické dovednosti. Na přelomu 19. a 20. v souvislosti s novým proudem myšlení mění pohled na dítě, na školu a prosazující nové metody výuku se objevuje i zájem o dětský výtvarný projev. Výtvarná výchova se dostává do popředí zájmu pedagoga. Snahy o prosazení projektové výuky se objevují již ve 30. letech 20. století, ale daná metoda nebyla využita. Opětné snahy se projevují v 70. letech minulého století, kdy výtvarné projekty mají probudit zájem dětí, porozumět svému okolí a světu kolem sebe, a také rozvíjet mezilidské vztahy. Na mnoha místech vznikaly výtvarné projekty a řady. Pedagogové začali hledat mezi výtvarnými motivy různé souvislosti a propojovat je do systematických struktur a témat.⁴¹

Mezi významné propagátory, kteří začali s realizací výtvarných projektů se studenty pedagogické fakulty v Brně, patří Hana Dvořáková a Leonid Ochrymčuk, jenž se snažili o komplexní řešení daného tématu. Podobně rozvíjí projektovou výuku v 80. letech Igor Zhoř, který spolupracoval s amatérskými výtvarníky v tvorbě využívající aktuální výtvarné postupy. K propojování námětů ve výtvarné tvorbě dospěla Karla Cikánová tvořící zřetězené výtvarné celky. Ve své praxi realizovala rozličná témata střídající náměty, a také okruhy činnosti. Své zkušenosti s výtvarnými celky shrnula do publikací o kresbě, malbě, materiálu a tvaru. Podobně hovoří o projektové výuce výtvarné výchovy a tvorbě zřetězených výtvarných celků autorka mnoha knih s výtvarnou problematikou, Věra Roeselová.⁴²

3.4 Výtvarná řada

Jedním z principů a základem projektového vyučování je *výtvarná řada*. Roeselová charakterizuje: „*Výtvarné řady jsou krátké a srozumitelné útvary, které rozvíjejí kterýkoliv námět, úsek nebo výchovný problém.*“⁴³ Skládají se z několika na sebe navazujících kroků, jenž tvoří přímou, promyšlenou linii a rozvíjí jeden směr pohledu. Výtvarné řady lze realizovat již na prvním stupni, neboť

⁴¹ ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1997. s. 28–30.

⁴² Tamtéž, s. 28–30.

⁴³ Tamtéž, s. 24.

se zaměřují na jeden hlavní námět. Učitel si může rozplánovat jedno téma do několika hodin, a i rozdrobené úseky látky vytvoří smysluplný celek, kterému je možno se věnovat i několik týdnů. Učitele spolu s dětmi dané téma rozvíjí a dětskými pracemi poznávací proces dokládá.⁴⁴ Z hlediska přístupu k výtvarnému problému, respektive uchopením zvoleného tématu, lze rozlišit několik typů výtvarných řad.

Výtvarný cyklus zpracovává jedno společné téma v rámci, něhož žáci hledají vlastní výtvarný nápad. Jednotlivé kroky klade vedle sebe, nestupňuje se jejich význam, nesnaží se o celistvé vyznění tématu. Nutí žáky výtvarně přemýšlet, porovnávat své výtvarné práce se spolužáky, objevovat nové alternativy a uvědomovat si diferenci jednotlivých postupů.

Metodická řada je charakteristická důsledným řazením jednotlivých kroků za sebou, které mají dané pořadí a logickou návaznost, kde těžištěm je určitý výtvarný problém, k jehož řešení se dospívá řadou kvalitativních proměn. Metodické řady rozvíjejí v žácích logické myšlení, uvědomění si samotného tvůrčího procesu a porozumění logické návaznosti. V daném typu výtvarné řady se postupuje většinou od studijní kresby přes výtvarný návrh či provedení v materiálu.

Tematická řada je příznačná tím, že zde nedochází ke gradaci výtvarných otázek nebo úkolů, ale hlouběji se zabývá daným tématem. V rámci této řady sledujeme nějakou vlastnost, skutečnost, vývoj nebo jev, přičemž vybraný námět se v tematické řadě využije jen jednou.

Srovnávací řady patří mezi nejnáročnější výtvarné soubory, které sledují dané téma z psychologického, typologického, vývojového nebo jiného pohledu.⁴⁵

Jak již bylo dříve uvedeno, základem výtvarného projektu jsou výtvarné řady a jejich nejpodstatnější částí je její příprava. Roeselová uvádí: „*Příprava výtvarné řady vyžaduje zásobu odborných informací, různorodé pojetí, konkrétní provázání kroků a dostatek času k objevení věcných i myšlenkových souvislostí*“.⁴⁶ Jedním z nejdůležitějších úkolů pedagoga na počátku přípravy výtvarné řady je zvolit vhodné téma. Téma musí být takové, aby děti motivovalo, zaujalo, rozvíjelo jejich představivost, výtvarné myšlení, udrželo jejich pozornost v době realizace výtvarné řady a mělo svou nosnost. Přičemž dané téma dále členíme na jednotlivé náměty, následně je řadíme v logické návaznosti a uvažujeme nad výtvarným projektím.

Při volbě tématu je nutné, aby učitel právě zvolil příhodné metody, výtvarné techniky a formát pro zpracování budoucích prací. Přestože učitel udává tón a směr kam se bude ubírat výtvarná řada, je to právě projev žáků a jejich kreativita, která určuje konečný výsledek produktu. Proto by neměly žádné

⁴⁴ ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1997. s. 28–30.

⁴⁵ Tamtéž, s. 30–34.

⁴⁶ Tamtéž, s. 24.

jejich myšlenky a podněty být odmítnuty, ale naopak prodiskutovány a učitel by neměl zde působit jen jako pedagog, ale i organizátor diskuse. Zároveň rozvíjet v žácích schopnost samostatně pracovat a objevovat nové možnosti řešení výtvarného úkolu.⁴⁷

3.5 Výtvarné projekty

„Výtvarné projekty jsou členité zřetězené celky, které se skládají z několika řad výtvarných prací. Vícepohledové téma je rozvedeno z různých stran. Skladba výtvarných řad v projektu připomíná sklenutí polí v gotické architektuře. Můžeme tedy říci, že máme jeden výtvarný projekt s nosným tématem skládající se z jednotlivých řad, kdy téma je rozčleněno na jednotlivé aspekty, které jsou námětem pro dílčí výtvarné řady. Vytváří se tak rozvětvený řetězec plný asociací a paralel.“⁴⁸

U výtvarného projektu je velice důležité časové hledisko, jedná se většinou o dlouhodobou záležitost, jenž se převážně realizuje v průběhu celého školního roku, eventuálně v průběhu pololetí. Doba, která je věnována výtvarnému projektu, je závislá na jeho rozsahu odvíjejícího se od zvoleného tématu.

Co se týče přípravy výtvarného projektu jedná se o delší záležitost, v jejímž rámci je nejdůležitější zvolit podobně jako u výtvarných řad, vhodné a nosné téma, které žáky osloví a zaujme. Při výběru tématu je nutné zároveň uvažovat nad dílčími náměty i jednotlivými aktivitami a úkoly. Výtvarné úlohy by měly být různorodé, které udrží zájem a pozornost žáků, odpovídají věku a schopnostem žáků.

V rámci dalšího postupu upřesňujeme jednotlivé náměty, promyšlíme řazení úloh, motivaci, vybíráme výtvarný problém, ke kterému volíme vhodnou výtvarnou techniku a formát. Výtvarné techniky by měly být co nejpestřejší a rozmanité, aby se výtvarné činnosti a aktivity sobě nepodobaly a byly pro žáky stále přitažlivé.⁴⁹

Samotný výtvarný projekt je samozřejmě příliš rozsáhlý a komplikovaný a nelze ho připravit do nejmenších podrobností. Úplná a konečná verze projektu se většinou liší od počátečního návrhu, do realizace totiž žáci vkládají nápady a podněty, které je napadnou při samotném uskutečnění projektu.

⁴⁷ ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. s. 26.

⁴⁸ Tamtéž, s. 27.

⁴⁹ Tamtéž, s. 28–29.

4 Výtvarná výchova a její zařazení v RVP

Současná koncepce výtvarné výchovy pro základní vzdělávání vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. RVP ZV je kurikulární dokument, který normativně stanovuje obecný rámec základního vzdělávání na státní úrovni. Vzdělávací obsah je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Výtvarná výchova společně s hudební výchovou tvoří vzdělávací oblast Umění a kultura, která je doplněna o vzdělávací obor dramatická výchova. Prostřednictvím této oblasti se žáci seznamují s nezastupitelnou součástí lidského bytí – uměním a kulturou jako procesu a výsledku duchovní činnosti, které jim umožňuje jiné než pouze racionální poznávání světa. Vzděláváním v této oblasti jsou žáci obohaceni o umělecké osvojování světa v rámci, kterého rozvíjíme specifické cítění, tvořivost, vnímavost žáka k uměleckému dílu, taktéž i schopnost vcítit se do pocitů umělce.⁵⁰

Vzdělávací obor výtvarná výchova na 1. stupni ZŠ seznamuje žáky prostřednictvím různorodých činností s výtvarným jazykem a výrazovými prostředky umění, učí je tvořivě s nimi pracovat, poznávat zákonitosti tvorby a též rozvíjí schopnost vyjádření se. Žáci se na základě daného oboru seznamují s významnými uměleckými díly, které se učí poznávat, rozumět a interpretovat.⁵¹

„Výtvarná výchova pracuje s vizuálně obraznými znakovými systémy, které jsou nezastupitelným nástrojem poznávání a prožívání lidské existence. Tvořivý přístup k práci s nimi při tvorbě, vnímání a interpretaci vychází zejména z porovnávání dosavadní a aktuální zkušenosti žáka a umožňuje mu uplatňovat osobně jedinečné pocity a prožitky“. Záměrem výtvarné výchovy není jen pouhý přenos skutečnosti, ale rozvíjení specifického poznávání, komunikace a rozvíjení sociální interakce.

Výtvarná výchova na základní škole je složena ze tří tvůrčích činností: tvorba, vnímání a interpretace. Dané činnosti rozvíjejí u žáků vnímání, cítění, prožívání, myšlení, fantazii a intuici. Činnosti je možné realizovat nejen prostřednictvím tradičních a ověřených prostředků, ale také na základě nově vznikajících. V rámci výtvarných projektů lze využít formu experimentování, ve které žáci mohou projevit své pocity a prožitky.⁵²

⁵⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2017). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. s. 82.

⁵¹ Tamtéž, s. 82.

⁵² Tamtéž, s. 82.

Učivo ve výtvarné výchově vychází ze tří základních okruhů činností:

A. *Rozvíjení smyslové citlivosti* – obsahem jsou činnosti, které umožňují rozvoj vnímání reality prostřednictvím jednotlivých smyslů, a uvědomování si jejich vlivu při výběru vhodných prostředků pro její vyjádření.

B. *Ověřování komunikačních účinků* – obsahem jsou činnosti umožňující žákovi v procesu komunikace obrazové vyjádření, hledání nových i neobvyklých možností uplatnění vlastní tvorby, včetně děl výtvarného umění i děl jiných obrazových médií.

C. *Uplatňování subjektivity* – obsahem jsou činnosti vedoucí žáka k uplatňování svých zkušeností při tvorbě, vnímání a interpretaci vizuálních vyjádření.

RVP dané vzdělávací oblasti směřuje žáky k rozvoji a utváření několika klíčových kompetencí:

- Umění může být použito jako specifický způsob poznávání a komunikace.
- Umění a kultura musí být chápána jako neoddělitelná součást lidské existence.
- Prostřednictvím vlastní tvorby se učit vnímat, cítit a prožívat své představy, a tím rozvíjet svůj tvůrčí potenciál, kultivovat svůj projev a utvářet si hierarchii hodnot.
- Umění má spoluvytvářet podnětnou atmosféru pro tvorbu, pochopení uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech a k toleranci k různorodým kulturním projevům skupin, národům a národnostem.
- Umění musí pomáhat uvědomovat si sama sebe jako svébytného a svobodného jedince, s tvořivým přístupem ke světu a s možností překonávání životních a společenských stereotypů.
- Umění má pobízet k větší osobní účasti v procesech tvorby a v chápání tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků v mnohotvárném světě.⁵³

4.1 Integrace vyučovacích předmětů

Současná koncepce RVP ZV je navrženo tak, že největší důraz je kladen na celkový rozvoj žáka a u jednotlivých předmětů se snaží o propojení obsahů. Výuka je směřována nejen k osvojení obsahů učiva, ale i k získávání klíčových kompetencí pro život. Komplexní přístup ke vzdělání nám nabízí více

⁵³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2017). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. s. 83.

možností pro výběr postupů, metod a forem výuky, zvláště pak podporuje různé mezipředmětové vztahy a integrovanou výuku.⁵⁴

Mezipředmětové vztahy popisujeme jako „vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty, chápání příčin a vztahů, přesahujících předmětový rámec, prostředek mezipředmětové integrace.⁵⁵ Integrovanou výuku pak můžeme charakterizovat jako výuku, která realizuje mezipředmětové vztahy, a navíc spojuje teoretické a praktické činnosti, spojuje tedy učební látky jednotlivých předmětů do jednoho celku. Projektová metoda je jednou z hlavních forem uskutečnění integrované výuky, jenž propojuje poznatky z více předmětů, praktické a teoretické zkušenosti.

4.2 Integrace výtvarné výchovy

Na prvním stupni základní školy se jako ideální předmět pro integrovanou výuku jeví výtvarná výchova, kterou je možné integrovat s českým jazykem, prvoukou, vlastivědou, přírodovědou, matematikou či hudební výchovou. Výhodou pro mezipředmětové vztahy je to, že obvykle vyučující na prvním stupni učí všechny předměty v dané třídě. To znamená, že daný učitel zná nejen učivo jednotlivých předmětů, ale i problematiku a žáky dané třídy. Propojení učiva je pak vhodné a účinné nejen z hlediska vzdělávacího, ale i výchovného. Rozvíjí se tak více složek osobnosti žáka. Mnohdy se také projeví propojení těchto předmětů i v mimoškolních aktivitách.

Propojení českého jazyka, literatury a výtvarné výchovy bývá velmi časté, má totiž velmi mnoho možností realizace. V úvodu hodiny můžeme navodit atmosféru či motivovat žáky hádankou, říkankou. Výtvarný projekt může formou ilustrace doplňovat literární útvar nebo vyprávění pověstí. Literární formu obsahuje i literární projekt i komiks. Výtvarně se pokoušejí žáci vyjádřit vyprávění nebo vlastní zážitky, jak společné, tak individuální.

Propojení výtvarné výchovy a matematiky je méně časté než předchozí. Vyučující je nucen si velmi pečlivě vybírat výtvarné projekty, ve kterých je možno pracovat s matematickými symboly. Častější jsou spíše výtvarná díla zahrnující plošné, respektive prostorové vyjádření, popřípadě samotná

⁵⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2017). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. s. 83.

⁵⁵ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. akt. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 124.

stavba prostorových útvarů. Daleko běžnější bývá použití matematiky v motivační části hodiny, kdy učitel může použít jednoduchých příkladů nebo logických hádanek k uvedení do tématu.

Výtvarná výchovy a prvouka je nejběžnějším integrací předmětů, přičemž předmět prvouka předchází předmětům vlastivěda a přírodověda. Podíváme-li se na propojení výtvarné výchovy a vlastivědy, nacházíme zde mnoho témat a námětů pro výtvarné aktivity a projekty. Jedná se o projekty zaměřené na poznávání místních a regionálních skutečností s rozšířením na místo své obce, regionu a vlastní země. Vlastivěda může být pojata v motivační fázi vyprávěním o naší vlasti, jejich krásách, ať už přírodních nebo vytvořených člověkem. Samotné výtvarné projekty, pak mohou zaujímat širokou škálu, od kreseb zobrazující zákoutí naší země přes stavbu modelu význačných objektů až po např. malbu mapy rodné obce. Vlastivědu považuji za jeden z nejpodstatnějších předmětů, které lze s výtvarnou výchovou provázat.

Dalším předmětem, který má návaznost na prvouku a rozvíjí její vzdělávací oblast je přírodověda. Zde se můžeme pomocí integrace s výtvarnou výchovou zabývat přírodou kolem nás, budovat poznatky o vztahu člověka a okolní přírody a seznamovat žáky s problematikou životního prostředí a ekologie. V rámci samotného výtvarného pojetí se přírodověda vyznačuje možností využití exteriéru, kdy samotná příroda a její složky se mohou stát, jak námětem výtvarného díla, tak samotným výtvarným dílem. V interiéru se samozřejmě příroda velmi častým oblíbeným námětem, ze kterého lze čerpat, jak v procesu motivace, tak samotné tvorby.

Předměty prvouka, přírodověda a vlastivěda jsou v RVP zařazeny pod vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, jenž je jedinou vzdělávací oblastí určenou pouze pro první stupeň základního vzdělávání. Obsah vzdělávací oblasti je velice rozsáhlý, od témat týkajících se člověka, rodiny, společnosti a naší vlasti přes kulturu, techniku, bezpečí a přírodu. Dává možnost pohledu do současnosti a minulosti.⁵⁶

Vzdělávací obsah oboru Člověk a jeho svět je členěn do pěti tematických okruhů, a to jsou *Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví*. Propojováním těchto tematických okruhů je pak možné vytvářet různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu.⁵⁷

Daný výtvarný projekt se nejvíce dotkne zmiňované vzdělávací oblasti a tří okruhů, a to *Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás a Lidé a čas*.

Ve vzdělávacím okruhu *Místo, kde žijeme* je výtvarný projekt zaměřen na domov, obec a místní krajinu a nejbližší okolí. V popředí zájmu jsou významné kulturní a přírodní památky v nejbližším okolí.

⁵⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2017). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. s. 42.

⁵⁷ Tamtéž, s.42.

Snahou je zlepšit orientaci v kontextu polohy obce v regionu a v naší vlasti. Dotýká se i významné technické stavby, která určila závažné změny v krajině zdejšího regionu.

V druhém okruhu *Lidé kolem nás* je pozornost obrácena na mezilidské vztahy, na budování důvěry, vzájemné úcty a snášenlivosti. Zabývá se problémy soužití lidí, jak „starousedlíků“, tak i lidí, kteří byli nuceni se přestěhovat.

V posledním vzdělávacím okruhu *Lidé a čas* je hlavním tématem časový řád a orientace ve významných dějích a v čase. Hlavní téma je minulost a současnost nejbližšího okolí. Žáci jsou seznámeni se s nálezy provázející osídlení regionu od nejstarších dob, s místními historickými a sakrálními památkami, až po osudovou událost ovlivňující život zdejších obcí a regionu.

5 Výtvarné techniky

„Výtvarný projev dává dítěti možnost reagovat na svět, vyjadřovat se v něm, samo se světu zjevovat a posléze pochopit i sebe samo v něm.“ Igor Zhoř⁵⁸

Výtvarné techniky nám slouží jako vyjadřovací prostředek výtvarné výchovy, k potřebám výtvarného působení a taktéž podporují vztah k výrazu námětu nebo k řešení výtvarného problému. Vyjadřovací prostředky zahrnují celou škálu materiálů, nástrojů a výtvarných postupů.

Výběr vhodné výtvarné techniky vychází z potřeb námětu, respektive výtvarného problému, odvíjí se z materiálního vybavení školy (třídy) a především od stupně žákových schopností a jeho zájmu. Pedagog by měl žáky seznamovat a ukázat různé výtvarné techniky, jak tradiční, tak i techniky netradiční s využitím různých materiálů či nástrojů.

5.1 Druhy užitých výtvarných technik

Významnou složkou výtvarného vzdělání je osvojení si výtvarné techniky. Osvojit si výtvarné techniky a prostředky si žádá znalost základních dovedností a počáteční informace. Krom tradičních technik, se objevují nové techniky, nové výrazové prostředky a netradiční materiály a postupy. Autorka Věra Roeselová dělí výtvarné techniky na kresbu, malbu, grafiku, plastickou a prostorovou tvorbu a na soudobé výtvarné postupy.⁵⁹ V následujících kapitolách je představen stručný popis základních výtvarných technik, nejedná se o komplexní seznam a popis, ale spíše o představení těch technik, které jsou použity v praktické části této diplomové práce.

⁵⁸ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 13.

⁵⁹ ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. s.92.

5.1.1 Dvojměrné výtvarné techniky

Kresba patří k nejstarším výtvarným projevům člověka a zároveň je nejpřirozenější výtvarnou činností. Kresba je pojímána jako zobrazení na ploše pomocí linií a stop. Kresebná linie má mnoho podob, může být plynulá, črtaná, proměnlivá v síle stopy. Pomocí linií můžeme zaznamenat nejen tvar předmětu, ale i jeho objem, hmotu a strukturu.⁶⁰

Kresba provází dítě na každém kroku a je jeho jedním z vyjadřovacích nástrojů. Kresbou děti vypráví, vyjadřují své pocity, nálady, emoce. Kresba vypovídá o rozvoji vnímání, intelektu, jemné motoriky, odráží utváření pojmů. Kresba je vhodným prostředkem k poznání dítěte, kresbou se dítě graficky vyjadřuje. V dětském výtvarném projevu se kresba objevuje ve třech podobách:

- kresba z představy
- kresba motivovaná skutečností
- kresba návrhová⁶¹

Mezi základní formu kresby patří *kresba suchou stopou* a z nich k nejběžnějším kresebným nástrojům patří *tužky*, které se odlišují podle tvrdosti tuhy. Krom klasických tužek jsou velmi oblíbené tužky barevné (pastelky), které se objevují ve velké škále barevných tónů a vyrábějí se i ve speciální úpravě pro kresbu na sklo, porcelán i kov. Možné je i využití akvarelových pastelek, které se mohou rozmývat vodou. Pro kresbu tužkou, respektive pastelkou lze volit různé druhy papírů, které můžeme kombinovat s dalšími materiály, např. tuší, vodovými i brilantními barvami a pastely. Při kresbě využíváme různého přítlaku ruky, vrstvení linií různých barev, stínování.⁶²

Další formou kresby suchou formou je *rudka*. Rudky mohou být dvojího druhu – přírodní a umělé a vyskytují se v odstínech od červené až po hnědé barvy. Rudka zanechává masivní a sytou stopu, kterou obvykle neroztíráme, ale můžeme rozmývat vodu a štětcem. Vhodně se uplatňuje v kombinaci s jinými materiály.

Poslední z technik kresby suchou stopou, která je zmíněna, je *kresba uhlem*. Uhel, podobně jako rudka, se vyskytuje ve dvou formách – přírodní a umělý. Uhlem kreslíme na větší formát bílého či tónovaného papíru. Zanechává obvykle sytě černou stopu sametového vzhledu. Nejčastěji se ním setkáváme ve stínové kresbě, naopak je nevhodný pro kresbu vyžadující přesné a detailní zpracování.

⁶⁰ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 23–24.

⁶¹ Tamtéž, s. 24–25.

⁶² Tamtéž, s. 26.

Kreslit lze hrotem i plochou uhlové tyčinky, kresba se snadno roztírá hadříkem i prsty, proto je dobré kresbu zafixovat fixativem.⁶³

Druhou formou kresby je *kresba mokrou stopou*, jejímž základem je *perokresba*. Perokresba je charakteristická svou stálostí, na rozdíl od kresby tužkou či uhlím. Stopa pera se těžko opravuje. Vzhled stopy a výraz kresby se odvíjí od zvoleného hrotu, od použité barvy, ale také je ovlivněn osobností kreslíře. Perokresbu lze doplnit pastely, inkousty, vodovými či brilantními barvami. Pero lze vyrobit z rákosu či husího brka, které šikmo seřízneme. Kreslit se dá také propisovací tužkou a různými technickými pery. Ve škole se často používají redisová pera se zašpičatělým hrotem. Mladším dětem často dělá problém správné držení nástroje, tak aby pero lehce psalo a nepouštělo kaňky, proto je vhodné předřadit kresbě perem kresbu dřívkem.

Další možností kresby mokrou cestou je *kresba dřívkem* nebo *špejlí*. Tato technika je vhodná pro všechny věkové kategorie. Dřívko, respektive špejle neobsahuje zásobu barvy, proto zanechává stopu zpočátku výraznou, postupně slábnoucí. Kresbu dřívkem lze kombinovat s koláží nebo kolorováním.

Pro kresbu mokrou cestou je možno využít i netradiční kresebné nástroje. Kresebným nástrojem, kterým můžeme dosáhnout zajímavého kresebného výrazu, kromě dřívka či špejle, může být např. konec štětce, kousek houbičky, hřebíček, kartáček na zuby, stéblo trávy, kutálející se kulička

Malba je výtvarná technika, kde hlavním vyjadřovacím prostředkem jsou barvy. Malba se vyznačuje plošným nanášením barev na plochu. Pomocí malby můžeme ztvárnit emoce, vztahy, prožitky i skutečnosti našeho světa.⁶⁴

Malbu dělíme podle užití barvy, jednou ze základních forem barvy je akvarel. *Akvarel* je název pro malbu vodovými barvami. Akvarelové barvy obsahují širokou škálu barev, jsou transparentní a dobře rozpustné. Ve školní praxi se využívají především běžné vodové či brilantní barvy v sadě po 12 až 24 tónech. Akvarel je vhodný jak na mokrá, tak na suchý podklad. Barvy, které klademe na mokrá podklad se rozpíjejí, na suchém podkladu se kladou barevné skvrny vedle sebe, malba pak připomíná kolorovanou kresbu.⁶⁵

Další možný typ barev je tempera. *Malba temperou* je nejvýznamnější výtvarná technika užívaná ve výtvarné výchově. Temperové barvy mají velkou krycí schopnost, mísením vzniká řada barevných odstínů. Vzhled malby je výrazně ovlivněn zvoleným štětcem (tvar, velikost, kvalita). Základem temperové barvy je vrstvení barevných ploch na podklad. Při práci s temperou je možné

⁶³ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 27.

⁶⁴ Tamtéž, s. 62–63.

⁶⁵ Tamtéž, s. 107.

objevovat a pozorovat vlastnosti materiálů a nástrojů, rovněž můžeme zařazovat hry rozvíjející fantazii, barevné citění a vkus dítěte.⁶⁶

Následujícím typem barvy pro malbu, je malba pastelem. *Malba pastelem* leží na pomezí mezi malbou a kresbou. Pastely rozlišujeme suché (křídové), mastné (olejové, voskové). Suchý pastel lze roztírat, můžeme ho využít jako malbu na vlhký podklad, barevnou kresbu na roztírané podmalbě nebo neroztíranou barevnou kresbu. Pastely lze kombinovat s tušemi, mořidly, inkousty, vodovými i brilantními barvami.⁶⁷

Grafikou se označuje výtvarná technika, postup nebo dílo, které je možné rozmnožit na určitý počet stejných výtisků. Grafika zaznamenává podoby okolního světa strukturou linií a ploch, jimiž nahrazuje barevnost. Při grafice se využívá postupů tisku z výšky, z hloubky nebo z plochy. Grafické techniky dělíme na:

- *Přípravné grafické techniky* (hra s otisky, frotáž, protisk, gumotisk, rezerváž zmizíkem, rytá kresba do voskového podkladu, rytá kresba do podkladu se zaschlou klovatinou)
- *Techniky tisku z výšky* (tisk z papírové šablony, vystřihovánky, papírořez, tisk z koláže, linoryt, sádroryt, dřevoryt)
- *Techniky tisku z hloubky* (papírorýt, suchá jehla, rytiny, lepty, aktivní grafika – reliéfní tisk z hloubky)
- *Techniky tisku z plochy* (sítotisk, monotyp, litografie)
- *Soudobé grafické techniky* (xerografie, počítačová grafika)
- *Užitá grafika* (propagační grafika, knižní grafika, tvorba bankovek a známek, drobné grafické listy, novoročenky, ex libris)⁶⁸

Technik pro tvorbu grafik je nepřeberné množství, z nich lze vybrat dvě základní s možností užití ve výtvarné výchově. První z nich je tisk z koláže. *Tisk z koláže* je jednou z nejpoužívanějších grafických technik ve výtvarné výchově. Tato technika spočívá v otisku nalepených prvků, které jsou z trhaného, stříhaného, lámaného či jiného materiálu. Nejobvyklejším materiálem jsou různé druhy papíru (např. karton, lepenka, vlnitý papír), textilií (např. gáza, krajka), přírodnin (listy, tráva, kůra). Taktéž se využívá technický materiál jakolobal, provázky atd. Připravené prvky nalepíme na papír či lepenku, jednotlivé prvky můžeme lepit na sebe. Papírovou koláž zpevníme lakem a po zaschnutí nanášíme barvu válečkem. Tiskneme v lisu nebo ručně.⁶⁹

⁶⁶ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 109.

⁶⁷ ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. s. 82–84.

⁶⁸ Tamtéž, s. 94–98.

⁶⁹ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 79–80.

Druhou z technik pro tvorbu grafiky je *odkrývací technika na voskovém podkladu*. Jedná se o přípravnou grafickou techniku – nelze tisknout. Pomáhá pochopit funkci rydla, které odkrývá světlý podklad. Spodní vrstva je tvořena plochou navoskovanou svíčkou nebo voskovým pastelem. Na tento voskový podklad se nanáší černá tuš nebo tmavé temperové barvy. Po zaschnutí se krycí vrstva proškrabává jehlou, hřebíkem, perem atd. Tyto nástroje lze kombinovat, a tak zvýraznit výrazové účinky techniky. Pro mladší děti se volí menší formát.⁷⁰

5.1.2 Prostorová tvorba

Nyní se začínáme odklánět od plošné tvorby k prostorové. *Plastická a prostorová tvorba* vychází z dětské přirozenosti. Dítě se již od narození seznamuje se svým okolím, s věcmi, které ho obklopují prostřednictvím zraku a hmatu. Začíná vnímat různé povrchy předmětů, jejich vlastnosti a také proměňování prostoru. Jsou to různé dětské činnosti jako vytváření báboviček na pískovišti, stavění sněhuláku nebo hra se stavebnicemi, jež jsou založeny na poznávání a manipulaci s různými materiály (hlína, plastické a tvárné materiály), které jsou zdrojem zábavy a velkým lákadlem. Zde se rozvíjí zájem a chuť tvořit plastické a prostorové objekty, který přetrvává do pozdějších let. V plastické a prostorové tvorbě žáci hapticky a vizuálně vnímají prostor, objem a povrch. Zabývají se kompozičními vztahy a konstrukčními zákonitostmi.⁷¹

Prostorová tvorba vychází z těchto okruhů výtvarných činností:

- *Modelování* – ze sochařské hlíny, sádky, z keramické hlíny, skulptivní postupy – modelování z plastelíny, moduritu, slaneého těsta.
- *Tvarování* – z papíru, plastové fólie, pletiva či textilu, práce s plechem.
- *Konstruování* – komponování ze stavebnicových prvků, z průmyslových odpadů (PET lahve, ruličky aj.) a přírodních prvků (dřevo v různé podobě, listy, květy, plody, kameny).⁷²

⁷⁰ ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. s. 102.

⁷¹ Tamtéž, s. 146–149.

⁷² ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. s. 146–149.

5.1.3 Další výtvarné techniky

Další výtvarné techniky jsou novými možnostmi výrazu, většinou kombinují několik výtvarných technik a roli zde zastávají i netradiční výtvarné postupy. Zde se dá zařadit velké množství uměleckých technik a vyjádření. V následujícím textu jsou popsány techniky a postupy využití při tvorbě v praktické části diplomové práce.

První z těchto postupů je *koláž*. Nejčastěji tvořenou koláží je koláž papírová, která spočívá v nalepování natrhaných nebo nastříhaných kousků papíru na podklad. Papír různé barvy, struktury i tloušťky můžeme kombinovat i s dalšími materiály (textilie, přírodniny atd.). V souvislosti s koláží hovoříme také o roláži, dekoláži a proláží.⁷³

Další z možností je mozaika. *Mozaika* je plošná výtvarná práce, která vzniká lepením drobných pravidelných částí různého materiálu vedle sebe. Tradiční mozaika se nejčastěji vytváří ze skleněných nebo keramických hranolků, které jsou vsazovány do měkké omítky. Ve školní praxi se běžně využívají různé druhy papíru, obložky, mušle nebo PET víčka.⁷⁴

Méně známou výtvarnou technikou je tvorba *předmětů z papírových objektů*. Z papírů nebo z různých papírových obalů např. z lepenky, kartonových krabic, trubek, z plat od vajec lze vytvářet prostorové objekty, makety různých staveb, hračky či jiné stavby. Materiál, který používáme k tvorbě objektů, před použitím různě upravuje např. nařezáváním, nastřiháváním, barvením nebo polepováním dalšími prvky. Taktéž je možné doplnit papírové objekty předměty z odlišných materiálů (např. plast, textil, kovy).⁷⁵

Velmi oblíbenou technikou v poslední době je *landart*. *Landart* neboli umění země patří mezi výtvarné činnosti probíhající v přírodním prostředí. Jedná se obvykle o zásahy do přírody, kdy cílem není vytvoření trvalého díla, ale podpora aktivity, citového prožitku a nápaditosti. Výsledný výtvarný záměr je podmíněn naší fantazií, materiálovými možnostmi či typem krajiny.⁷⁶

⁷³ NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 141–143.

⁷⁴ Tamtéž, s. 144.

⁷⁵ Tamtéž, s. 151.

⁷⁶ Tamtéž, s. 174.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 Výtvarná řada – Stopy zmizelých sousedství

Představovaná výtvarná řada prezentuje soubor několika výtvarných aktivit představující zmizelé obce Temelínska, jež byly nuceny ustoupit stavbě jaderné elektrárny, která byla realizována ve 2.-5. tř. základní malotřídni školy v Temelíně. V rámci realizace byly uplatňovány mezipředmětové vztahy, jež jsou jedním z přínosů projektového vyučování. K propojení došlo zejména prostřednictvím vlastivědy a prvouky, ale také v rámci dalších předmětů. Výběr propojených a prolínajících se oblastí plyne z charakteru zvoleného tématu. Pro jednotlivé výtvarné hodiny jsou vybrány zajímavé náměty z geografie, historie, architektury a dalších oborů týkajících se zmiňovaných obcí. Výtvarné činnosti nejsou jen doplňkem k tématu, ale tvoří podnět k přemýšlení, rozhovorům a objevům a umožňuje žákům poznávat svět v jeho propojenosti a souvislostech. Záměrem projektu bylo, aby žáci nejen poznali místa, která je obklopují a v podstatě již neexistují, ale podívali se na danou oblast jinými očima a pokusili se je poznat ze všech úhlů pohledu. Cílem bylo, aby žáci pochopili, že v místech, kde dnes stojí jaderná elektrárna, žili lidé, kteří zde měli své domovy, hospodářství, sousedy a své sny o budoucnosti, o kterou přišli. Ve výtvarných úkolech je zastoupena tvorba plošná i prostorová. V rámci výtvarných aktivit se děti setkají, jak s tradičními technikami, které představuje kresba a malba, ale techniky méně časté jako je např. práce s klovatinou, tisk z výšky nebo landart. Jednotlivé výtvarné aktivity jsou zvoleny tak, aby se rovnoměrně střídali, byly pro děti atraktivní, výtvarné lekce nebyly jednotvárné a dětem přinesly jistý prožitek.

Začátek projektu *Stopy zmizelých sousedství* je v počáteční lekci věnován představení celé problematiky, žáci jsou seznámeni se základním motivem celého projektu. Je jim nastíněn přibližný obsah jednotlivých lekcí a v debatě si pak ověřujeme, co žáci znají z historie vlastní obce a nejbližšího regionu. Žáci mají dostatek času si rozmyslet do následující hodiny, zda chtějí doplnit nějakou aktivitu. Mimoto se doma pokusí získat informace od rodičů a prarodičů, a tím více provazují zvolené téma s vlastní rodinou historií a s historií zaniklých obcí v sousedství.

Následující hodina se soustřeďuje ve své motivační fázi zpracovat myšlenkovou mapu na téma *Domov*. Zde bude dán prostor vyslovit slova týkající se pojmu domov, co pro ně daný pojem značí, symbolizuje, jaký je jejich vztah k domovu, a co by pro ně znamenala jeho ztráta, respektive likvidace. Tato mapa bude následně zaznamenána na velký arch papíru a vyvěšena ve třídě, tak aby ji žáci měli po celý zbytek projektu na očích. Zároveň je možné v následujících hodinách přidávat a zapisovat své nápady, postřehy a myšlenky, které je napadají v souvislosti s výtvarnými projekty, které se týkají rodné vsi a nejbližšího okolí. Další část je věnována jednotlivým výtvarným projektům, debatám o tom,

které výtvarné postupy a techniky děti znají, a které budou nové. Poslední část hodiny je ponechán prostor pro podrobnou přípravu na první hodinu, která tvoří začátek výtvarné řady.

Z důvodu ilustrace, přehlednosti a čitelnosti je pod jednotlivými lekcemi zařazen pouze jeden obrázek dokládající průběh tvorby v hodině nebo zobrazení tvorby. Zbývající fotodokumentace průběhu jednotlivých hodin a výsledků práce je umístěna v přílohách (viz. Přílohy III.). Do příloh jsou také umístěny všechny strukturované přípravy k jednotlivým lekcím (viz. Přílohy I.).

Mezi strukturovanými přípravami lekcí je zařazen i list připravený pro poslední lekci, která měla nést název „Sousedem ve městě a na vesnici“ a mělo se jednat o realizaci prostorové tvorby. Bohužel nařízená karanténa z důvodu Covid-19 znemožnila její uskutečnění. Tato výtvarná lekce a s ní spojená výtvarná aktivita měla být uzavřením celého cyklu, porovnáním předešlých zobrazování vesnického života ve srovnáním s životem ve městě.

6.1 Po stopách předků – krajina jako domov

První výtvarná aktivita výtvarné řady nese název *Po stopách předků – krajina jako domov* a představuje evokační hodinu k celému tématu. Lekce je zaměřena na počátky a osídlení zdejší krajiny. Jedná se o integraci předmětu výtvarné výchovy a vlastivědy, kdy cílem je v rámci vlastivědné hodiny a následujícího výtvarného úkolu seznámit a pochopit minulost našich předků, osídlení naší vlasti, regionu a obce.

Na základě úvodní myšlenky je koncipována výtvarná úloha, při jejíž realizaci se žáci pokusí v přírodě o prostorové vyjádření osídlování zdejší krajiny a příchod našich předků. V rámci skupin vytvoří nápadité krajinné dílo, respektive model člověka zabydlující krajinu. Výsledné dílo bude vytvořeno formou landartu.

Průběh a reflexe hodiny

Téma výtvarné lekce bylo zahájeno v hodině vlastivědy, kdy byli žáci obecně seznámeni s příchodem Slovanů do naší vlasti. V hodině jsme četli pověst o příchodu našich slovanských předků do naší země (Alois Jirásek, Pověst o praotci Čechovi). Žáci poté, co vyslechli pověst, ve skupinách vyplnili pracovní list, ve kterém vypsali údaje a fakta, které se dozvěděli o příchodu Slovanů. Dále následovaly ukázky archeologických vykopávek, z nich nejzajímavější byla ukázka sekeromalatů

křtěnovského typu, které byly objeveny v nedaleké zaniklé obci. Poslední část motivační fáze tvořily obrázky, jak ve skutečnosti vypadalo historické osídlení, příbytky starých Slovanů, jejich odívání a život.

Následovala procházka zaniklou obcí Křtěnov a jeho okolím, s ukázkou míst, kde se nacházelo nejstarší osídlení. Součástí vycházky byla realizace výtvarné aktivity připomínající osídlení zdejší krajiny. Žáci se rozdělili do skupin, které si následně zvolily místo pro své prostorové dílo. Jelikož jsme se nacházeli na louce v blízkosti lesa, některé skupiny si vybraly možnost lesní stavby, některé tvořily na louce. Navíc les poskytl dostatek výtvarného materiálu pro projekt. Samotné aktivitě předcházelo vysvětlení pojmu landart.

Někteří žáci vytvořili dílo připomínající obydlí našich předků, jiní se zaměřili na samotné lidi vytvořené z přírodních materiálů. Výtvarná aktivita nebyla zaměřena jen na samotnou tvorbu, ale také na spolupráci a komunikaci v dané skupině. Bylo velice zajímavé pozorovat, jak žáci společně diskutovali, argumentovali, přicházeli s nápady a myšlenkami, které následně realizovali.

Závěrečná fáze výtvarné lekce v přírodě byla věnována hodnocení a reflexi. Jednotlivé skupiny vždy předvedly a ukázaly svá výtvarná díla. K svému výtvarnému artefaktu se vyjádřily, sdělily, co dané dílo představuje a proč tímto způsobem tvořily. Následovalo společné hodnocení.

Z mého pohledu se vytvořené artefakty velice zdařily a byly velice povedené, zejména jedna skupina velice zajímavě vystihla rodinu našich předků. Kladně hodnotím práci ve skupinách, kdy žáci velmi dobře komunikovali a spolupracovali.

Obr. 3: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (foto autora)

6.2 Kaple – mlčenlivý svědek

Druhá aktivita z výtvarné řady nese název *Kaple – mlčenlivý svědek* a je zvolena z několika důvodů. Kapličky tvoří dominanty okolní krajiny, po likvidaci zdejších vesnic se staly němými svědky historických událostí a jsou jedinou připomínkou doby minulé. Tyto kapličky stojí na místech bývalých vesnic, ale také na návších vsí, které přežily zdejší zkázu.

Název této výtvarné aktivity napovídá, že stěžejním námětem je stavba kaple. Na základě toho žáci, v rámci výtvarné lekce zhotoví nejprve studijní kresbu zvolené kapličky a následně na jejím podkladu malbu pomocí temperových barev. Cílem výtvarné činnosti je zmapování stavební památky a jejích detailů, ale také v dané tvorbě projev vlastních životních zkušeností. Lekce bude zaměřena nejen na samotnou výtvarnou tvorbu, ale také na rozvoj senzibility a vcítění.

Průběh a reflexe hodiny

Výtvarná lekce byla zahájena v komunitním kruhu, v kterém jsem žákům vyprávěla o historii, významu a funkci kaplí jako křesťanských modliteben. Rovněž jsme se zaměřili na vzhled kaplí a kapliček. Uvedli jsme, že součástí kaplí byly a jsou zvony, které v minulosti oznamovaly poledne, klekání a vyzváněly zemřelému jako umíráček a také při pohřbu. Při této činnosti jsem dětem předložila a ukázala obrázky a fotky staveb rozličných kaplí se zaměřením na kaple zdejších obcí. Na základě těchto vyobrazení jsme si osvětlili jednotlivé umělecké slohy. Pro lepší navození atmosféry jsem prezentací obrázků kaplí a ukázek výtvarných děl významných umělců doprovodila hudebním doprovodem.

Na úvodní fázi navázala procházka k místní kapli, během níž jsme s žáky pokračovali v diskusi o křesťanských stavbách v blízkém i vzdálenějším okolí. Současně jsme se zaměřili i na samotný vzhled kaple a na její interiér a vnitřní vybavení. Dále jsme si připomněli význam a funkci staveb. Žáci jsi vzpomněli, že kaple sloužily k modlitbám a byly zasvěceny světcům, jehož socha je umístěna uvnitř kaple.

Posléze si žáci našli vhodné místo v blízkosti kaple, kde měly každý dobrý výhled, usadili se a započali se studijní kresbou stavby kaple, kterou provedli tužkou na papír formátu A4. Tato kresba se následně stala podkladem pro vlastní malbu.

Pro samotnou výtvarnou aktivitu věnovanou malbě kaple jsme se přesunuli do školy. Malba byla tvořena temperovými barvami na formát A3. Nejprve byla namalována samotná stavba kapličky a následně se žáci snažili zachytit i barevnou kompozici, vyvážení celku, vztah motivu a pozadí.

Závěr hodiny byl věnován společnému hodnocení za účasti všech žáků. Jejich práce se položily na spojené lavice, tak aby bylo na všechny vidět. Žáci společně shlédli všechna výtvarná díla a snažili se

o hodnocení. Předmětem hodnocení bylo nejen samotné zobrazení skutečnosti, zobrazení v prostoru, práce s barvami, ale i čistota práce.

Na této výtvarné aktivitě mě zaujala především aktivita v plenéru, žáky velice upoutala a byla pro ně zajímavá. Pokud se zaměřím na studijní kresbu, tak zatímco některým žákům dělala tato kresba velké problémy, tak někteří si s ní velice dobře poradili. Je nutné zmínit, že mě a žáky tato aktivita inspirovala k tomu, abychom vyrazili častěji tvořit či kreslit do exteriéru. Při samotné malbě se žáci hodně snažili téměř o strojovou přesnost, krása malby vystoupila až s použitím barev, kdy žáci již neměli před očima studijní kresbu, ale snažili se o zachycení dojmů ze vzpomínek.

Obr. 4: Malba kaple, chlapec 8 let, (foto autora)

6.3 Průlet nad rodnou vsí

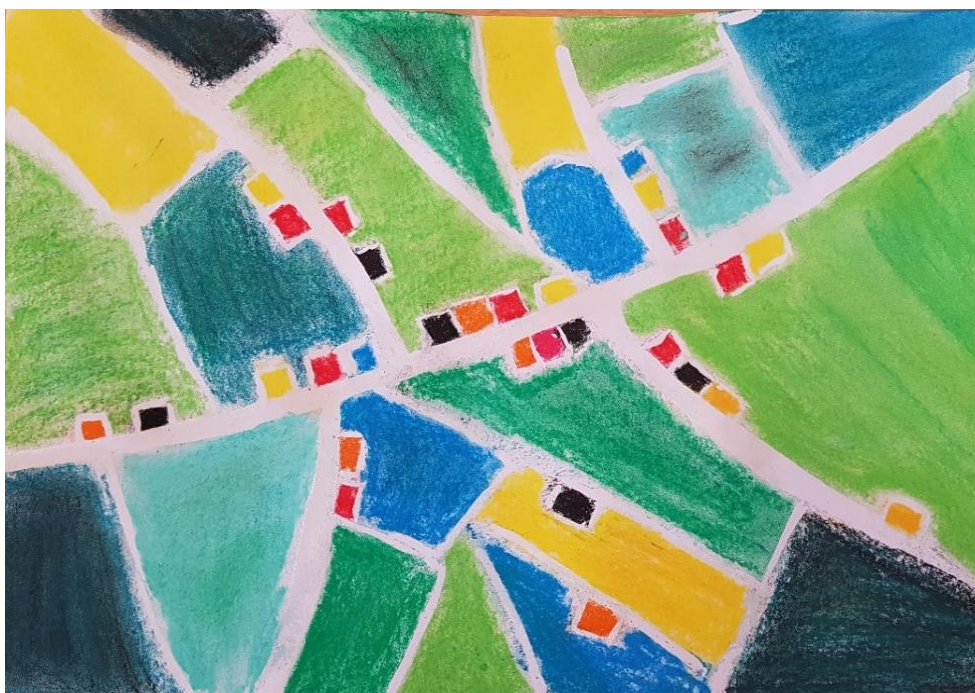
Průlet nad rodnou vsí je v pořadí třetí výtvarná aktivita, jejímž stěžejním námětem je zobrazení rodné vsi viděné z ptačí perspektivy. Pro tento námět je zvolena netradiční výtvarná technika, která je ale velice přitažlivá pro mladší děti. Jedná se o tzv. vymývanou klovatinu, kdy výsledným dílem bude kresba připomínající mapu, tedy zobrazení objektů a jevů na Zemi, tak jak je vidí letící pták. I v rámci této výtvarné lekce dojde ke propojení výtvarné a vlastivědné hodiny. Pozornost v hodině vlastivědy bude zaměřena na základní typy map, jak historických, tak současných. Dále na orientaci na mapě, vyhledávání údajů o sídlištích lidí a o přírodních podmínkách na mapách zobrazující zdejší kraj. Následně tyto informace budou využity k realizaci výtvarného úkolu.

Průběh a reflexe hodiny

Výtvarná lekce byla zahájena motivační fází. Žáci si sedli do kruhu na zem, zavřeli oči a představili si, že jsou ptáci, kteří krouží nad krajinou a rodnou vsí. Každý z žáků nám postupně sdělil, jaký obraz se mu naskytl, jaký je pohled z ptačí perspektivy a co může spatřit ptačí oko. Žákům jsem sdělila, že dnes nám pro tuto představu slouží mapy či letecké snímky. Proto následující činnost byla směřována na ukázky map, jak historických, tak současných, na vysvětlení, co to mapy jsou a k čemu slouží. Žáci dostali rozstříhanou mapu, kterou si složili. Další činností jsme se zaměřili na orientaci na mapě a vyhledávání údajů. Žáci vyhledávali na mapě, kde se nachází naše škola, rodný dům, hřiště, rybník atd. Na tuto aktivitu jsme navázali povídáním, jak pracovali a postupovali v minulosti kartografové, když neměli k dispozici letecké snímky.

Výtvarná aktivita, která následovala byla zahájena sdělením cíle lekce – vytvořit svoji mapu vesnice, tak jak ji vidí pták a následně vysvětlením pracovního postupu. Poté začali žáci pracovat na svém výtvarném úkolu. Nejprve si štětcem a klovatinou namalovali na čtvrtku linie značící cesty, řeky, obrysy domů a významných prvků krajiny, jako jsou rybníky, lesy či louky. Po zaschnutí klovatiny si žáci vzali suché pastely a vyplnili, respektive dobarvili bílá prázdná místa. Na závěr jsme čtvrtku vložili pod tekoucí vodu a vymyli klovatinu, tím se nám odkryly jednotlivé motivy.

Na závěr hodiny se žáci opět posadili do kruhu se svými výtvarnými díly a ostatní žákům představili svoji představu pohledu na krajinu z ptačí perspektivy. Následně proběhlo hodnocení, kde jsme se zaměřili na to, jak zachytili jednotliví žáci krajiny, jejich nápaditost, použití barev a čistotu práce. Některé práce byly velice zdařilé, dobře zkombinované jednotlivé prvky a vzhledná barevná kompozice. Musím připustit, že někteří žáci bohužel neporozuměli zadání, což se projevilo v jejich výsledné práci.

Obr. 5: Průlet nad rodnou vsí, dívka 10 let, vymývaná klovatina, (foto autora)

6.4 Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“

Tato hodina s názvem Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral se soustřeďuje na rodinu, rodinné předky, vztahy, kořeny a podobu rodin v minulosti v kontrastu k současnosti. Jedná se opět o propojení výtvarné výchovy s předměty vlastivěda a prvouka. V rámci předmětu člověk a jeho svět se zaměříme na rozlišení blízkých příbuzenských vztahů, na roli rodinných příslušníků a život našich předků. Na toto téma naváže výtvarný úkol – zobrazit svatbu našich prarodičů na základě přinesené fotografie. Pro tuto výtvarnou aktivitu je vybrána technika kresby rudkou umožňující kreslířské vyjadřování díky masivní a syté stopě připomínající starou fotografii.

Průběh a reflexe hodiny

Tato lekce byla rozdělena na dvě části. V první části se každý žák pokusil seznámit své spolužáky s historií své rodiny, nešlo ani tak o přesný rodokmen, spíše jsme se zaměřili na to odkud prarodiče pocházejí, jestli někteří prarodiče nebo členové rodiny pochází ze zaniklých obcí a naopak, kdo se do zdejšího kraje přistěhoval z nejdálších míst. Taktéž jsme hovořili o tom, jak naši prarodiče žili, jak trávili volný čas a jaké byly např. sousedské vztahy. Žáci si postupně začali uvědomovat rozdíly mezi generacemi. Někteří žáci přinesli svatební fotografie svých prarodičů, na kterých jsme zkoumali

svatební oblečení a pózy, které zaujímali svatebčané během oficiálního focení. Zde jsme se zaměřili na držení těla, polohu hlavy a celkovou kompozici skupiny. Zároveň jsme je porovnávali s dnešními svatebními fotografiemi. První část byla podbarvena lidovou písní „Když si náš dědeček babičku bral“, která také dala podtitul výtvarné aktivitě.

V druhé části hodiny si každý žák zvolil jednu svatební fotografii, kterou si prohlédl a prostudoval. Následně jsem žákům vysvětlila, jak postupovat při kresbě portrétu. Taktéž jsem se zaměřila na správnou kompozici výtvarného díla. Pro danou výtvarnou aktivitu byla zvolena kresba rudkou. Poté co bylo vše vysvětleno, se žáci pustili do samotné kresby. Většina žáků pracovala se zájmem a chutí. Jako velký problém se ukázalo správné rozvržení portrétu, neznalost kreslicího nástroje a obavy z něho. Též se objevili žáci, kteří tvrdili, že neumějí kreslit a rudku nelze gumovat.

Ke konci výtvarné lekce jsme vyhotovené portréty vyvěsili na tabuli a společně zhodnotili. Hodnocení bylo zaměřené na čistotu práce, správnou kompozici, na zobrazení skutečnosti, ale také na výraz. Tato výtvarná aktivita byla pro žáky poutavá a přitažlivá. I přes malé nezdary žáky aktivita zaujala, a to nejen výtvarná činnost, ale také úvodní povídání o rodině a předcích.

Obr. 6: Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“, dívka 10 let, kresba rudkou, (foto autora)

6.5 Masopust na vsi

Výtvarná lekce, která nese název *Masopust na vsi*, je věnována tomuto významnému období života na vsi. Cílem je nejen získat povědomí o tomto lidovém svátku, který patřil k důležitým tradicím roku na vsi, ale následně toto téma výtvarně zpracovat. Výtvarná aktivita je zaměřena na tvorbu typické masopustní maškary chodící v masopustním průvodu. Výtvarný úkol, vytvořit maškaru medvěda, dává prostor pro využití výtvarné grafické techniky – tisk z koláže. Žáci se nejen seznámí se zajímavou technikou, rovněž se rozšíří jejich obzory a povědomí o životě a tradicích na vsi, ale současně je podporováno imaginativní myšlení.

Průběh a reflexe hodiny

Začátek hodiny byl věnován povídání o masopustu jako významné lidové tradici velice oblíbené v českých zemích. S žáky jsme hovořili a debatovali o původu, významu, lidových zvycích patřících k životu na vsi, jako bylo například v době masopustu zabíjení prasete. Podrobněji jsme se zaměřili na vrchol masopustního období, které je spojené s průvodem maškar. Vyjmenovali a popsali jsme si tradiční maškary jako je policajt, kůň, husar na koni, žid s pytlím, bába s děckem v nůši a hlavně medvěd. Povídání bylo doplněno ukázkami a vyobrazením jednotlivých maškar. Žáci přispěli do debaty svými vlastními zážitky z maškarního průvodu probíhajícího tradičně ve zdejších vesnicích. Následně žáci zhlédli dokumentární film české televize – Masopust z cyklu Naše tradice.

Na úvodní motivační fázi navázala samotná výtvarná aktivita, která byla zahájena sdělením cíle výtvarné lekce, a to vytvoření papírové koláže maškary medvěda a následný tisk této koláže. Poté byl žákům vysvětlen pracovní postup a následovala jejich vlastní tvorba. Nejprve si vystříhali z papíru jednotlivé prvky, které nalepili na čtvrtku, tím vytvořili hlavu medvěda. Poté jsme nanесли válečkem barvu na matrici a posléze tiskli v lisu.

Závěr hodiny byl věnován průvodu maškar medvědů, kdy žáci uchopili svého medvěda a procházeli se po třídě za zvuků harmoniky. Následovalo společné zhodnocení, které bylo zaměřeno na jednotlivé tisky, na vzhled vyobrazených medvědů, na fantazii, s kterou pracovali, ale také výtvarnou hru s technikou tisku z koláže.

Závěrem lze říci, že tato výtvarná lekce se u žáků setkala s velkým ohlasem, nejen povídání o masopustu, ale zejména samotná výtvarná aktivita. Žáky velice nadchla výtvarná technika tisku z koláže, která byla pro některé novinkou. Při tvorbě koláží se u většiny projevila obrovská chuť do práce, aktivita a velká fantazie a představivost, která byla patrná ve výsledné výtvarné tvorbě.

Obr. 7: Masopust na vsi, chlapec 10 let, tisk z koláže, (foto autora)

6.6 Do ticha zimní noci – procházka ponocného

Tato výtvarná aktivita nese název *Do ticha zimní noci – procházka ponocného*. Její název napovídá, že hlavním námětem je výtvarné zobrazení vesnice uprostřed zimy, kterou prochází noční ponocný. Spolu s touto výtvarnou aktivitu se zaměříme na podobu vesnic 19. století, a to jak z hlediska urbanistického, tak z hlediska života na vesnici v minulosti. Cílem výtvarného úkolu je vytvořit koláž z novin a papíru zobrazující vesnici zahalenou do zimního hávu, tak jak ji mohl vidět ponocný procházející noční vesnicí. Aktivita je zaměřena na plošné vizuální vyjádření, a taktéž rozvoj fantazie a představivosti.

Průběh a reflexe hodiny

Úvodní část byla zahájena motivační myšlenkou - „*Představte si, že jste se ocitli na vesnici uprostřed zimy v 19. st. Zde jste mohli potkat tzv. ponocného*“. Žáci se následně vyjadřovali, co takový ponocný mohl vidět na své obchůzce. Jmenovali jednotlivá stavení a budovy, která se mohla nacházet na území zdejších vsí. Následně jsme si přečetli úryvek z knihy *Vybledlé kontury* sepsanou místním rodákem Janem Bartuškou. Žáci se dozvěděli, že k nejvýznamnějším stavbám na území vesnic kaple, hostinec, obecní úřad a v těch větších to byl kostel s farou, škola a obchod. Centrem každé vesnice byla návěs, kde většinou stávala kaple, které jediné se zachovaly ze zdejších zaniklých vsí.

Další část lekce byla věnována oblíbené postavě pohádek, pověstí, ale i děl výtvarného umění, a to ponocnému neboli nočnímu strážci vesnic. Žáci nejprve hledali význam slova na internetu, který jsme si poté osvětlili. Následovaly ukázky děl významných umělců zobrazujících malebné české vesnice, z nichž nejvýznamnější jsou idylické obrázky Josefa Lady, na který se často objevuje postava ponocného.

Výtvarný úkol, jehož cílem je vytvořit koláž zobrazující noční vesnici zahalenou do zimního hávu, jsme započali rozdělením žáků do dvojic. Následoval popis pracovního postupu, a poté vlastní tvorba. Žáci si nejprve vystříhali z novinového papíru jednotlivá stavení a významné objekty, které jsou typické pro zdejší vesnice. Tyto domy doplnili o podstatné znaky, střechy vystříhli z bílého papíru a následně rozmístili na černou plochu. Připravenou koláž dále doplnili o dřeviny a cesty, které vystříhli z bílého kancelářského papíru. Následně vše nalepili na připravenou černou čtvrtku.

Závěr hodiny byl věnován výstavě zhotovených vesnic a společnému hodnocení. Žáci postupně hodnotili a posuzovali práce své i ostatních spolužáků. V hodnocení jsme se zaměřili nejen na to, co se žákům líbilo, co je zaujalo na dané výtvarné aktivitě, ale také na spolupráci a komunikaci ve dvojicích při výtvarné tvorbě.

K dané výtvarné aktivitě lze říci, že žáky velice zaujala a upoutala, a to zejména úvodní povídání a četba úryvku o urbanistickém vzhledu zdejších vesnic. Rovněž jejich pozornost zaujmul vyprávění o nočních strážcích, které bylo velice dobrou motivací pro výtvarnou aktivitu. Výsledná vyobrazení zimních vesnic byly nadmíru zdařilé, a právě kontrast černého papíru s motivy z novinového papíru evokovalo zasněžená stavení krajiny kolem nás.

Obr. 8: Tvorba zimní vesnice, dívka a chlapec, 8 a 10 let, koláž, (foto autora)

6.7 A po nás planina

A po nás planina je název pro výtvarnou lekci, která je věnována osudům zdejších vesnic, které postihl stejný osud a byly zlikvidovány. Lekce není jen o samotných zaniklých vsích, ale postihuje také tragické osudy lidí, jenž ztratily své domovy, a s tím i své sousedy, tradice a byli nuceni přerhat své vazby. Lekce nebude jen o smutných věcech, ale v rámci vyprávění pamětníka se žáci dozvědí o společenském, kulturním a sousedském životě ve zdejších vsích. Výtvarným úkolem, který vychází z názvu lekce, bude zobrazit poslední dny obce na pozadí již budované jaderné elektrárny, jejíž symbolem jsou mohutné chladicí věže. Pro tento výtvarný úkol byla zvolena odkrývací technika na voskovém podkladu, která zdůrazňuje vztah jemné linie a dynamické spodní plochy.

Průběh a reflexe hodiny

Úvod hodiny byl věnován seznámení s námětem dnešní lekce. Cílem úvodní fáze bylo namotivovat žáky pro následující činnosti a aktivity, proto byla zvolena přednáška pamětníka a rodáka ze zaniklé obce, který dětem vyprávěl, jak se žilo ve zdejších vesnicích, než se započalo se stavbou elektrárny. Vyprávění bylo postaveno na osobních prožitcích, zážitcích, rodinné historii, vztazích se

sousedy. Také bylo doplněno mnoha veselými historkami. Velká část vzpomínek se, ale samozřejmě týkala vysídlování rodin z obcí, které musely ustoupit výstavbě elektrárny.

Následovala četba z knihy Lidé od Temelína popisující smutné události spojené s vystěhováním zdejších starousedlíků, kteří museli opustit své domovy. Četba byla doplněna ukázkami fotografií ze zaniklých obcí. Z vyprávění a četby vycházela následující výtvarná aktivita, ve které žáci zobrazili výjev vystěhovaných stavení se vznikající elektrárnou.

Samotnou tvorbu žáků předcházel popis pracovního postupu. Žáci nejprve pokryli čtvrtku barevnými voskovými pastely, vytvořili tak souvislý povlak v několika směrech. Následně byla k zamalování použita tuš. Po zaschnutí jsme proškrabávali perem, respektive hřebíkem, a tak vytvořili očekávaný motiv.

Hodina byla ukončena představením výtvarných děl jednotlivých žáků a závěrečným hodnocením.

Celkově lze výtvarnou lekci hodnotit velice pozitivně, i když se týkala a byla zaměřena na tragické události. Žáci byli velmi zaujati vyprávěním místního rodáka, kdy se dozvěděli mnohé o místech, které již neexistují, byli fascinováni povídkami o událostech, které zasáhly do života zdejšího regionu, a které vyprávěl přímý účastník. Co se týče výtvarného úkolu, žáci pracovali se zaujetím a nadšením, ale pro mnohé byla tato technika značně náročná, zejména velkým problémem se ukázalo proškrabávání vrchní vrstvy. Většině se podařilo velmi dobře zachytit předložený námět. Jako negativum vidím časovou náročnost této lekce.

Obr. 9: A po nás planina, dívka 10 let, odkrývací technika na voskovém podkladu, (foto autora)

6.8 Na návštěvě u pánů z Býšova

Tato výtvarná lekce je věnována jedné z mála dochovaných historických památek blízkého okolí Temelína, a to tvrzi Býšov. Počáteční část se zaměřuje na seznámení s historií a vývojem tvrze, na základě vyplnění pracovního listu se základními informacemi o tvrzi Býšov. Následně budou prezentovány fotografie a vyobrazení tvrze. Podle předložené fotografie mají žáci za úkol vytvořit kresbu dané tvrze. Pro tento námět je vybrána technika kresby tuší.

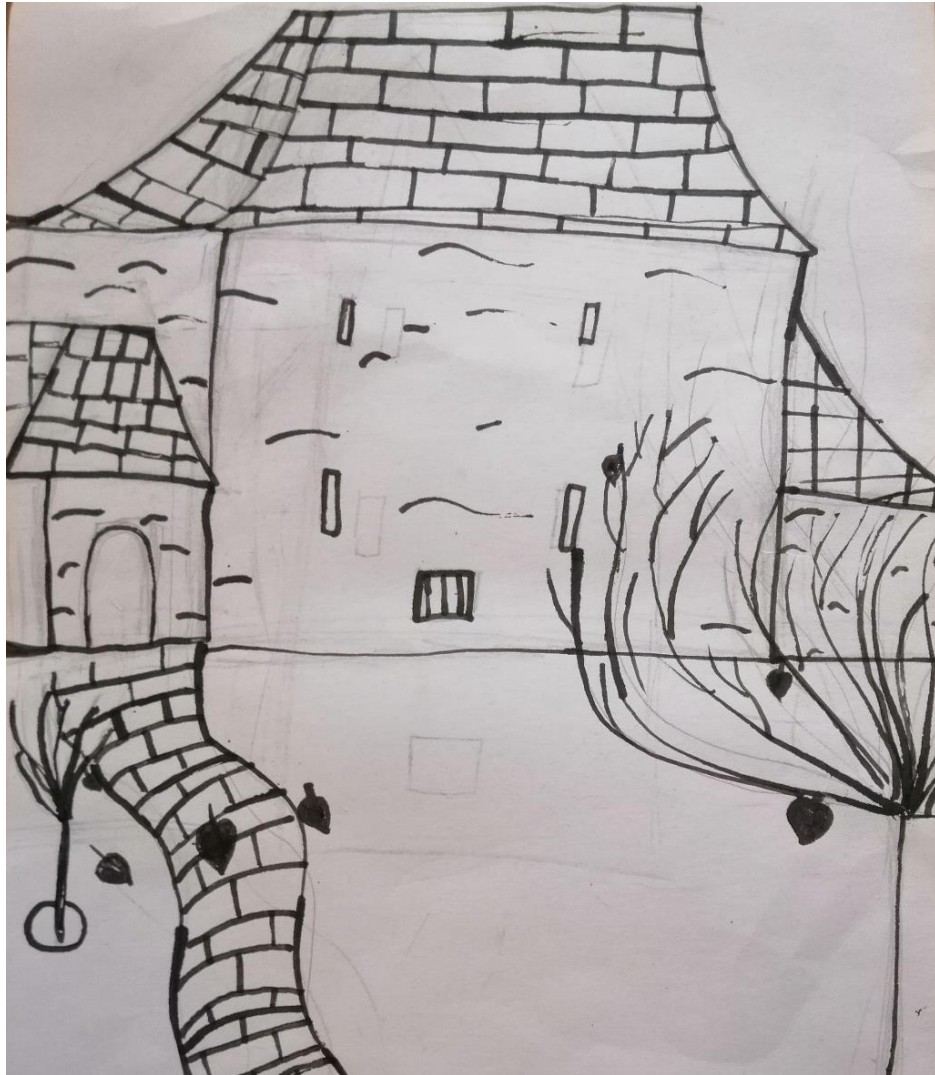
Průběh a reflexe hodiny

Úvod této výtvarné lekce byl věnován vzpomínkám na cyklovýlet k tvrzi Býšov, který se uskutečnil v rámci hodiny tělesné výchovy. Tato evokační aktivita pokračovala vyplňováním pracovních listů, z kterých žáci získali základní informace o zmiňované tvrzi. Vypracování pracovních listů probíhalo ve skupinách, ve kterých se spojili žáci čtvrté a páté třídy. Následně si jednotlivé skupiny sdělily odpovědi na jednotlivé otázky, které získaly na základě textu o navštívené tvrzi. Po zhodnocení výsledků následovala prezentace fotografií a vyobrazení tvrze Býšov v současnosti a v minulosti. Na vystavených fotografiích, které byly zhotoveny některými žáky, jsme si také objasnili rozdíly mezi hrady a tvrzemi. Následovalo vysvětlení cíle výtvarné aktivity, postupu a samotná výtvarná činnost.

Výtvarným úkolem, jak již bylo zmíněno výše, bylo kresebně ztvárnit tvrz Býšov na základě pozorování skutečnosti a na podkladu vyhotovených fotografií. Dalším cílem bylo vyzkoušet si techniku zaměřenou na průběh linií (šrafování) různými směry. Proto si žáci nejprve na cvičnou čtvrtku zkusili různé způsoby kresby linií a šrafování, respektive vyplňování plochy body a tečkami. Poté si na vybraný formát rozvrhli daný motiv a započali s kresbou tvrze, kterou doplnili drobnými přírodními formami, jako byly například stromy, keře či plot.

Celá výtvarná lekce byla završena závěrečným hodnocením, nejprve fotografií pořízených během výletu k tvrzi Býšov, a poté k výsledným kresbám zmiňované tvrze. Předmětem hodnocení byla nejen schopnost zobrazení skutečnosti podle fotografie, ale také kresba tuší, linií a šrafování.

Z hlediska hodnocení dané výtvarné lekce, lze podotknout, že výtvarný a vzdělávací cíl byl naplněn. Žáci získali základní informace a osvojili si vědomosti o tvrzi Býšov. Také výtvarný úkol se podařil splnit. Výsledné kresby byly velmi zdařilé, žákům se podařilo zachytit stavbu tvrze pomocí jednoduchých linií a šrafování. Malá část třídy musela být upozorněna na miniaturnost. Výtvarná aktivita jako i ostatní zabrala každému žákovi různý čas a byla pro každého z nich různě obtížná. Přesto musím podotknout, jak již bylo uvedeno výše, kresby tvrze byly velice povedené a zdařilé.

Obr. 10: Na návštěvě u pánů z Býšova, chlapec 10 let, kresba tuší, (foto autora)

Závěr:

Tak jako lidé zapomínají, tak mizí i vzpomínky na místa, události, přátele, sousedy. Pokud si chceme něco pamatovat déle, spojujeme vzpomínky s určitým místem, předmětem nebo člověkem. Co ale dělat, pokud místa mizí, vzpomínky pomalu blednou a vytrácejí se, lidé si přestávají připomínat události, kamarády, sousedy a příbuzné spojené s daným místem. Rodiče nepředávají dětem své spojení s domovem a ani s předky.

Jednou z možností, jak si tato zapomenutá místa udržet déle v paměti, je obnovovat vzpomínky. Pokud není možno projít se po ztraceném místě, musíme si ho připomínat jinak, setkávat se s přáteli, procházet staré fotografie a zkoumat, na co si paměť ještě vzpomněla a co je již navždy ztraceno.

Za největší přínos své diplomové práce proto považuji to, jak žáci objevovali okolí jejich rodné vesnice, která ale často nebyla rodnou pro všechny rodiče. Navíc někteří z žáků postupně odkrývali složité propletence vztahů svých předků k různým místům v okolí, kde místo staveb již nyní rostly jen mladé stromky. Často tatínek nebo maminka mohli přesně říct jak je, který strom stár, protože v místě, kde rostl, stával kdysi jejich rodný dům.

Prošli jsme mnoho takových lokalit v okolí a seznámili se s jejich historií. Žáci pak sami začali do školy nosit památky vztahující se k těmto rodným místům, které rodiče a prarodiče uchovávají doma. Jsou to jejich pomocníci pro vzpomínání, aby nezapomněli, aby si stále připomínali, odkud pocházejí.

Ve své diplomové práci jsem se věnovala propojení výtvarné výchovy s ostatními předměty pomocí výtvarných řad. V teoretické oblasti se objevilo několika témat, přičemž jedno z nich - historie zaniklých obcí na Temelínsku - se mi stalo inspirací pro tento projekt. Ke zmíněné lokalitě se vztahovala i druhá část práce zaměřená na umění související se zdejším krajem a okolím. Jednalo se o umělce, kteří zde žili, pracovali nebo které oslovil zdejší kraj a události s nimi spjaté. Další oblast byla teoretická anabáze do historie projektového vyučování, kterou jsem využila při praktické části diplomové práce. Poslední část teorie jsem věnovala druhům výtvarných technik, s kterými jsem následně pracovala.

Praktická část diplomové práce byla věnována projektové řadě s názvem „Stopy zmizelých sousedství“, v rámci které bylo vytvořeno osm navazujících námětových celků. V nichž jsem se svými žáky hledala historii obcí, jejich zeměpisné umístění, ale hlavně zprerhané vztahy a téměř zapomenuté vzpomínky. Všechny vyvolané emoce a nápady jsme se pak snažili zachytit a realizovat jejich zobrazení v rámci výtvarných aktivit a lekcí a pomocí různých výtvarných technik.

A právě toto téma a tato výtvarná řada se staly jednou z nejvýznamnějších události letošního vyučovacího roku. Žáci si začali uvědomovat důležitost domova a jeho historie. Ne všechny výtvarné artefakty a díla byla vydařená a výtvarná stránka projektů povedená a někdy nevyšly, jak jsme si všichni představovali, ale je nutné říct, že svůj účel takto pojatá výuka rozhodně splnila a určitě se v následujících letech budu s menšími obměnami, s další generací dětí k tomuto tématu vracet.

Domnívám se, že vést žáky k zájmu a péči o region, ve kterém žijeme, k poznávání jeho krásy, bohatství, historie, je jedním z nejdůležitějších posláních, které jako pedagog mám.

Seznam použitých zdrojů:

NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010. 224 s. ISBN 978-80-7363-303-5.

HOMÉROS. *Ilias*. Přeložil Vladimír ŠRÁMEK. Praha: Academia, 2010. Europa (Academia). 558 s. ISBN 978-80-200-1839-7.

Sudová, Martina. *Vltavotýnsko: Krajem dvou řek*. 1. vyd. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2010. 320 s. ISBN 978-80-86829-54-8.

Bartuška, Jan. *Vybledlé kontury: Z historie Hrádku a Křtěnova, zaniklých obcí na Vltavotýnsku*. 1. vyd. Soukromým nákladem Jan Bartuška, 2008. 240 s. ISBN 978-80-2541989-2

Müller, Jan – O malíři a restaurátorovi Tomáši Peterkovi (1882-1962). Müller, Jan. In: *Památky jižních Čech / České Budějovice: Národní památkový ústav 2*, 2009. 191 s. ISBN 978-80-85033-24-3

HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*, brož. vyd. Brno: Host, 2014. 354 s. ISBN 978-80-7491-133-0.

DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka Moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 214 s. ISBN 978-80-2442-915-1.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 160 stran. ISBN 978-80-210-8163-5.

KASPER, Tomáš; KASPROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4.

VALENTA, Josef. *Pohledy: Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu. 1993. 61 s. ISBN 80-7068-066-0.

COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: Náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. 135 s. ISBN 80-7168-958-0.

HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. Vyd. 1. České Budějovice. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. 94 s. ISBN 978-80-7394-001-0

ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. 219 s. ISBN 80-902267-2-8.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 56 s. ISBN 80-7290-121-4.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

NEDVĚDOVÁ, Zdeňka; ZATLOUKALOVÁ, Iva. *Výtvarná tvorba*. Olomouc: Rubico, 2000. 188 s. ISBN 80-85839-46-6.

ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. 241 s. ISBN 80-902267-1-X.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami k 1. 9. 2017). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2017. 142 s. [cit. 2020-28-04] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Obr. 1: Umístění zaniklých obcí na leteckém snímku Jaderné elektrárny Temelín. [online]. www.vyletnik.cz, [cit. 2020-29-04] Dostupné z: <https://www.vyletnik.cz/images/vylet/jaderna-elektrarna-temelin-0c3.jpg>

Obr. 2: Mapa obcí Temelínska z 19. st. [online]. mapy.cz, [cit. 2020-29-04] Dostupné z: <https://mapy.cz/19stoleti?x=14.3683065&y=49.1839004&z=13>

Obr. 3: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 4: Malba kaple, chlapec 8 let, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 5: Průlet nad rodnou vsí, dívka 10 let, vymývaná klovatina, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 6: Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“, dívka 10 let, kresba rudkou, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 7: Masopust na vsi, chlapec 10 let, tisk z koláže, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 9: A po nás planina, dívka 10 let, odkrývací technika na voskovém podkladu, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 8: Tvorba zimní vesnice, dívka a chlapec, 8 a 10 let, koláž, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 10: Na návštěvě u pánů z Býšova, chlapec 10 let, kresba tuší, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Seznam příloh:

Přílohy I.	Strukturované přípravy lekce	64
Přílohy II.	Obrazový materiál k teoretické části	75
Přílohy III.	Obrazový materiál k praktické části	86
Příloha IV.	Fotodokumentace praktické části	87

Přílohy:

Přílohy I. Strukturované přípravy lekcí

Námět: **Po stopách předků – krajina jako domov**

Třída:	3. - 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Rozvoj výtvarné fantazie a tvořivosti Uplatnění prostorového vizuálního vyjádření Kultivovat schopnost spolupracovat v kolektivu a komunikovat Pochopení minulosti našich předků a rodného kraje
Motivace:	Společná četba pověsti o příchodu našich předků – <i>Pověst o praotci Čechovi</i> . Povídání o osídlování zdejší krajiny a usazení prvních obyvatel. Procházka obcí a ukázka míst, kde se nalézala první sídla.
Formulace výtvarného úkolu:	Žáci se pokusí v přírodě o prostorové vyjádření osídlování zdejší krajiny a příchodu našich předků. Ve skupině vytvoří nápadité dílo respektive model člověka zabydlující krajinu.
Technika:	landart
Výtvarné prostředky:	Přírodní materiál – šišky, kamínky, větve, klacíky, mech, listy
Postup:	<ol style="list-style-type: none">1. Motivační fáze – úvodní četba pověsti o praotci Čechovi. Povídání o osídlování zdejší krajiny, o významných pravěkých hradištích a pravěkých nálezích, trvalém osídlení zdejšího území.2. Procházka okolím obce s ukázkou míst, kde se nacházelo nejstarší osídlení.3. Žáci se rozdělí do skupin pro následující aktivitu.4. Každá skupina si zvolí místo, na kterém výtvarně zpracuje svou představu osídlení krajiny předky.5. Pro tvorbu daného projektu žáci využívají přírodní materiál nacházející se v okolí (louka, les).6. Závěrem hodiny vytvořené artefakty jednotlivé skupiny předvedou, vyjádří se, co vytvořily a co díla představují, a proč tvořily tímto způsobem. Následně realizujeme společné zhodnocení.

Námět: Kaple – mlčenlivý svědek

Třída:	3. – 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Studijní kresba v terénu Malba církevní stavby motivovaná pozorováním skutečnosti Zmapování stavební památky a jejich detailů Rozvoj senzibility a vcítění
Motivace:	Povídání o kapličkách jako významných křesťanských stavbách. Vypravování o původu, funkci, vzhledu a významu z hlediska historického kontextu. Ukázka fotografií různých (z hlediska stavebních stylů) významných kapliček. Prezentace obrazů kaplí významných umělců. Poslech barokní hudby k navození atmosféry. <i>„Dnes se stanete malířem, který se bude snažit zachytit kouzlo kapličky jako mlčenlivého svědka a poté zaznamenat a namalovat jako výtvarné dílo.“</i>
Formulace výtvarného úkolu:	Zachytit stavbu temelínské návesní kaple sv. Prokopa nejprve pomocí studijní kresby v plenéru. Následně temperovými barvami přenést obraz kaple na papír A3.
Technika:	Kresba tužkou Malba temperovými barvami
Výtvarné prostředky:	Čtvrtka A4 a A3, tužka, temperové barvy, štětce, kelímek na vodu
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – úvodní vyprávění o historii, významu, funkci a vzhledu kaplí se zaměřením na kapličky zdejších obcí, jak existujících, tak zaniklých. Ukázky fotografií významných kaplí a děl významných umělců. 2. Procházka obcí, zastavení u kaple a krátké zamyšlení, co daná kaple obsahuje a má. Připomenutí staveb kaplí z blízkého okolí. 3. Žáci zaujmou místo před stavbou kaple a vypracují studijní kresbu. Žáci pracují na formát A4 pomocí tužky. 4. Následuje přesun do školy. Žáci malují temperovými barvami na formát A3 stavbu kaple na základě studijní kresby. Snaží se zachytit základní podobu motivu se zaměřením na barevnou kompozici, barevné vyvážení celku, vztah motivu a pozadí.

	<p>5. Závěrem hodiny všichni žáci prezentují společně své práce v rámci, které dochází k hodnocení. Hodnotíme zachycení skutečnosti, zobrazení v prostoru, práci s barvami a čistotu práce.</p>
--	---

Námět: **Průlet nad rodnou vsí**

Třída:	2. a 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Rozvoj fantazie a tvořivosti Kombinace prvků vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku Plošné vyjádření linie a barevné plochy
Motivace:	<i>„Představte si, že jste ptáci, kteří letí a krouží nad vaší vesnicí. Co může spatřit, zhlédnout či vidět ptačí oko.“</i>
Formulace výtvarného úkolu:	Žáci zachytí na papír obraz krajiny, respektive své vesnice viděný z ptačí perspektivy. Nejprve pomocí štětce a klovatiny namalují cesty, obrysy domů, rybníků, luk a lesů. Po zaschnutí klovatiny vyplní a dobarví suchými pastely prázdné plochy. Na závěr čtvrtku vložíme pod tekoucí vodu a vymyjeme klovatinu.
Technika:	Vymývaná klovatina
Výtvarné prostředky:	Čtvrtka A3, klovatina, štětce, suché pastely
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – úvodní představa ptáka kroužícího nad krajinou a rodnou vsí. Rozhovor a povídání na téma, co všechno můžeme spatřit a vidět. Jaký obraz se nám naskytne. 2. Ukázky map, jak současných, tak historických. Vysvětlení, co to jsou mapy a k čemu slouží. 3. Orientace na mapě naší vesnice, vyhledávání školy, rodných domů atd. 4. Žáci si namalují na čtvrtku klovatinou linie značící cesty, obrysy domů a významných prvků v krajině (rybníky, louky ...) 5. Po zaschnutí klovatiny suchými pastely domalují prázdné plochy. 6. Po dokončení práce učitel vloží pod tekoucí vodu a vymyje klovatinu. 7. Na závěr výtvarné lekce se žáci posadí do kruhu a předvedou ostatním svou představu vnímání krajiny z ptačí perspektivy. Zároveň proběhne hodnocení nápaditosti, zachycení krajiny, použití barev a čistoty práce.

Námět: **Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“**

Třída:	2. a 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Zachycení portrétu na papír Rozvoj vizuálně obrazného vyjádření prostřednictvím lineární kresby Uvědomění si blízkých příbuzenských vztahů v rodině
Motivace:	Povídání o rodině, rodinných předcích a rodinných kořenech na základě přinesených fotografií. Rozhovor o příbuzenských vztazích a rodinné historii. Uvedením písně „ <i>Když si náš dědeček babičku bral</i> “.
Formulace výtvarného úkolu:	Zachytit svatbu svých předků – babičky a dědečka na základě fotografií. Podle vystavené černobílé fotografie svých předků se pokusit nakreslit tento snímek jako kresbu rudkou.
Technika:	Kresba rudkou
Výtvarné prostředky:	Čtvrťka A3, rudka
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – úvodní povídání o rodině, rodinných předcích, příbuzenských vztazích a rodinných kořenech. Představení svých předků (babičky a dědečka) na základě fotografií. Poslech lidové písně „<i>Když si náš dědeček babičku bral</i>“. 2. Zvětšené fotografie následně vyvěsíme na tabuli a žákům vysvětlíme postup při kresbě portrétu. 3. Žáci si dané fotografie prohlédnou a prostudují. 4. Následně vytvoří kresbu portrétu svých předků, zároveň se pokusí zachytit i výraz daných jedinců. 5. Závěrem hodiny vytvořené portréty vystavíme a společně zhodnotíme.

Námět: **Masopust na vsi**

Třída:	3. – 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Seznámení s technikou tisku z koláže Vytvoření koláže na základě vyprávění Rozvoj fantazie a představivosti Uplatnění vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku Poznání národních tradic
Motivace:	Povídání o významné lidové tradici masopustu, který patřil k životu nejen zdejších vesnic. Vyprávění o původu, významu, lidových zvycích, mezi které patřilo např. zabíjení prasete nebo vodění medvěda. <i>„Masopust je období veselí, hodování a legrace. Zabíjí se prase. Na hostinách se jí maso, jitrnice, jelita, koblížky a jiné dobroty. Na masopust prochází maškarní průvod vesnicí, lidé si připravují masky a maškary. Jednou z oblíbených je maska medvěda“.</i>
Formulace výtvarného úkolu:	Vytvoření typické masopustní maškary – medvěda nejprve formou papírové koláže a následně tiskem.
Technika:	Tisk z koláže
Výtvarné prostředky:	Čtvrtka A3 a A4, lepidlo, nůžky, olejová barva, tiskařský lis
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – úvodní povídání o svátku masopustu, jenž byl a je velice oblíbený v českých zemích. Vyprávění o původu, významu, lidových zvycích, maškarách typických pro průvody. 2. Zhlednutí dokumentu České televize „Naše tradice – Masopust“. 3. Ukázky maškar se zaměřením na masku medvěda. 4. Vytvoření papírové koláže. Nejprve nastříhání jednotlivých prvků, následně nalepení na papír, poté nanese barvu válečkem a tiskneme v lisu. 5. Závěrem hodiny uspořádáme průvod maškar medvědů a zároveň společně zhodnotíme, jak jednotlivé tisky, ale také výtvarnou hru s technikou tisku z koláže.

Námět: **Do ticha zimní noci – procházka ponocného**

Třída:	2. a 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Uplatnění plošného vizuálního vyjádření Rozvoj fantazie a výtvarné tvořivosti Kombinace prvků vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku Kultivovat schopnost spolupracovat a komunikovat ve skupině
Motivace:	<i>„Představte si, že jste se ocitli na vesnici uprostřed zimy v 19. st. Zde jste mohli potkat tzv. ponocného“.</i>
Formulace výtvarného úkolu:	Vytvořit na základě vyprávění o vesnici 19. st. koláž z novin a papíru představující ves zahalenou zimním hávem.
Technika:	Koláž
Výtvarné prostředky:	Černá čtvrtka A3, bílý kancelářský papír, noviny, nůžky, lepidlo,
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – úvodní povídání o vesnici 19. st., jak vypadala, jaké budovy, respektive stavení jsme zde mohli vidět či najít. 2. Krátké zamyšlení nad povoláním ponocného. Děti hledají na internetu nebo v encyklopedii. 3. Ukázky výtvarných děl významných umělců zobrazujících malebné české vesnice. 4. Vytvoření dvojic, následně žáci pracují na černou čtvrtku formátu A3. K vytvoření koláže využijí novinový papír, z kterého vystříhnou jednotlivé budovy a další objekty typické pro vesnici, z bílého papíru vytvoří cesty, které následně nalepí na čtvrtku. 5. V závěru hodiny přehlídka vesnic a společné hodnocení.

Námět: A po nás planina

Třída:	2. a 5.
Časová dotace:	135 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Osvojení si jednoduché grafické techniky Uvědomění si hodnoty domova
Motivace:	Vyprávění a vzpomínání pamětníka ze zaniklé obce Křtěnov na život ve zdejších vsích. Na tradice, rodinnou historii, sousedy, ale také na tragické osudy lidí, jenž byli nuceni opustit své domovy z důvodu výstavby elektrárny. Povídání o vystěhovávání obcí, bourání a výstavbě elektrárny.
Formulace výtvarného úkolu:	Zobrazení posledních dnů obce na pozadí již budované jaderné elektrárny se symbolikou chladících věží.
Technika:	Odkrývací technika na voskovém podkladu
Výtvarné prostředky:	Čtvrťka A3, tuš, voskové pastely, štětce, pero, hřebík
Postup:	<ol style="list-style-type: none">1. Motivační fáze – úvodní vyprávění pamětníka a rodáka ze zaniklé obce. Povídání o životě v zaniklých vsích. Vzpomínání na rodinnou historii, sousedy, společenský život, ale také na likvidaci zdejších obcí.2. Četba z knihy A. Pelíška – Lidé od Temelína popisující příběhy lidí, kteří byli nuceni vystěhovat se ze zdejších vsí.3. Ukázky fotografií zobrazujících zdejší zaniklé obce.4. Sdělení cíle a pracovního postupu při výtvarné tvorbě.5. Žáci nejprve pokryjí čtvrťku barevnými voskovými pastely, následně zamalují tuší a nechají uschnout. Poté proškrabávají horní vrstvu, čímž vytvoří výsledný motiv.6. Závěrečná přehlídka výtvarné tvorby žáků a společné hodnocení.

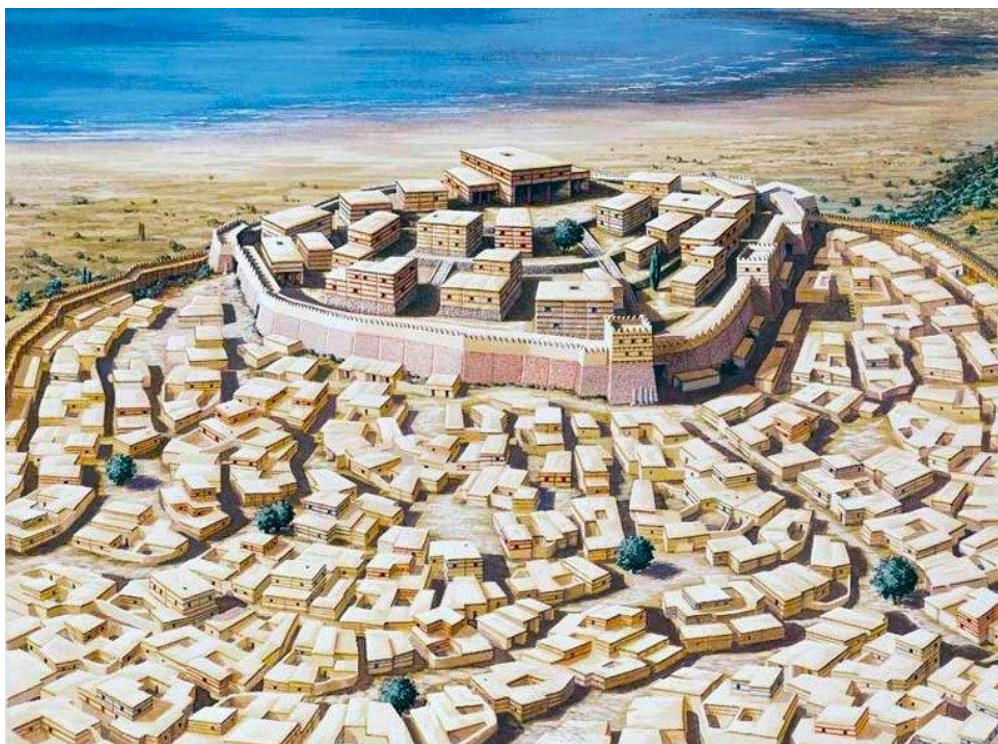
Námět: Na návštěvě u pánů z Býšova

Třída:	2. – 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Pozorování a zkoumání skutečnosti Kontrast prázdných a šrafovaných ploch Zmapování stavby tvrze Kultivace schopnosti spolupráce v kolektivu a komunikace
Motivace:	Návštěva tvrze Býšov jako významné historické památky blízkého okolí. Následně zpracování pracovního listu na dané téma a společné povídání. Ukázka fotografií z historie a současnosti tvrze, částečně vytvořené dětmi.
Formulace výtvarného úkolu:	Ztvárnit tvrz Býšov na základě pozorování a předložených fotografií kresbou tuší.
Technika:	Kresba tuší
Výtvarné prostředky:	Čtvrtka A3 a A4, tuš, redispero, kelímek
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – návštěva tvrze Býšov. Vypracování pracovního listu. Společná diskuse a povídání nad vyplněnými pracovními listy. 2. Ukázky fotografií a vyobrazení tvrze Býšov v minulosti a současnosti. Také fotografie pořízené žáky. 3. Sdělení výtvarného cíle, vysvětlení pracovního postupu. 4. Kresba linií různými směry, šrafování na cvičnou čtvrtku. 5. Vlastní tvorba – kresba tvrze na čtvrtku A3 tuší na základě fotografií. 6. Lekce bude zakončena společným hodnocením, které bude probíhat formou diskuse. Zaměříme se na kompozici, na kresbu tuší, ztvárnění tvrze, na průběh linií a šrafování.

Námět: **Sousedem ve městě a na vesnici**

Třída:	2. – 5.
Časová dotace:	90 minut
Vzdělávací a výchovný cíl:	Užití a kombinace prvků vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku Uplatnění prostorového vizuálního vyjádření, v plošném vyjádření linie a barevné plochy Kultivace schopnosti spolupráce v kolektivu a komunikace Rozvoj fantazie a představivosti
Motivace:	Vytvoření myšlenkových map na téma „Vesnice“ a „Město“. V myšlenkových mapách hledání shodných prvků pro obě mapy a diskuse o rozdílnosti života a urbanismu na vesnici a ve městech.
Formulace výtvarného úkolu:	Tvorba makety moderního města, se zaměřením na mrakodrapy jako symboly novodobého způsob života vedoucího často k anonymitě - protiklad klidného sousedského života na vesnicích.
Technika:	Prostorová tvorba Malba temperovými barvami
Výtvarné prostředky:	Kartonové krabice, nůžky, temperové barvy, štětce, kelímek na vodu
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivační fáze – Vytvoření myšlenkových map na téma „Vesnice a „Město“. Žáci rozdělení do dvou skupin. Každá skupina zapisuje do své myšlenkové mapy vše, co je napadne o životě a urbanismu na vesnici a ve městě. 2. Diskuse a debata nad myšlenkovými mapami – charakteristické znaky, způsob života, výhody a nevýhody života na vesnici a ve městech. 3. Ukázky fotografií vesnic a měst (velkoměst). 4. Rozdělení žáků do skupin, vysvětlení pracovního postupu. 5. Vlastní tvorba – konstruování staveb z kartonových krabic. 6. Malba mrakodrapů temperovými barvami na vytvořené makety. 7. Závěrem hodiny společná prezentace výsledné tvorby v rámci, které dochází k hodnocení. Hodnotí se nápaditost, fantazie, schopnost spolupráce a komunikace ve skupině.

Přílohy II. **Obrazový materiál k teoretické části**

Obr. 11: Trója

Obr. 12: Kostel Sv. Štěpána v zatopené vesnici Těchnice na břehu bývalého toku Vltavy

Obr. 13: Vilém Ströminger, Zámek Orlik.

Obr. 14: Ruské kolo v Pripjati.

Obr. 15: Zámek Vysoký Hrádek, kolem r. 1970

Obr. 16: Zámek Vysoký Hrádek po rekonstrukci

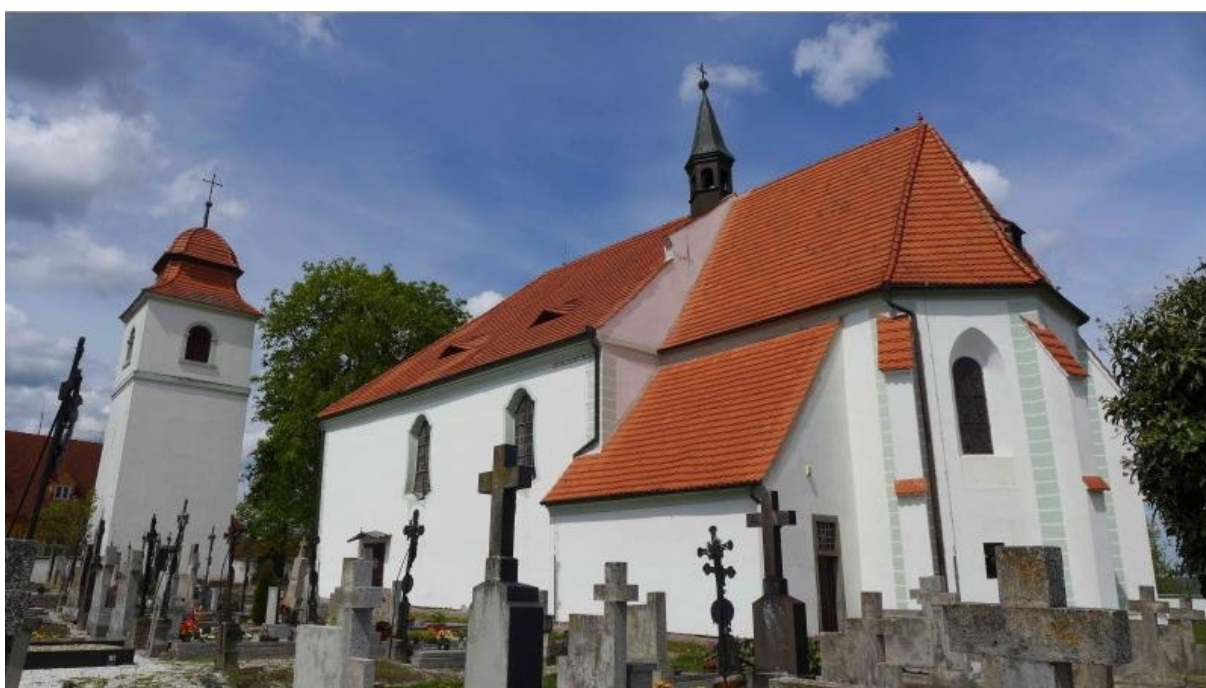
Obr. 17: Březí – po vystěhování, 80. léta 20. st.

Obr. 18: Březí – kaple na návsi, současná podoba

Obr. 19: Křtěnov, kolem r. 1970

Obr. 20: Křtěnov – kostel sv. Prokopa, současná podoba

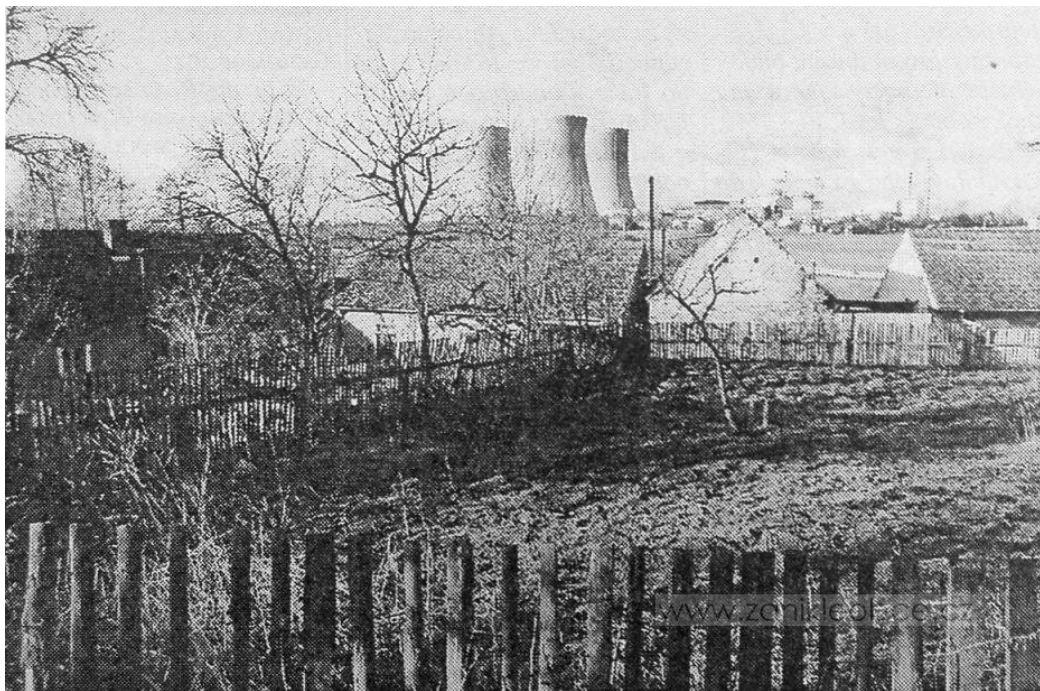
Obr. 21: Dům v obci Křtěnov

Obr. 22: Návesní kaplička sv. Václava v bývalé obci Knín

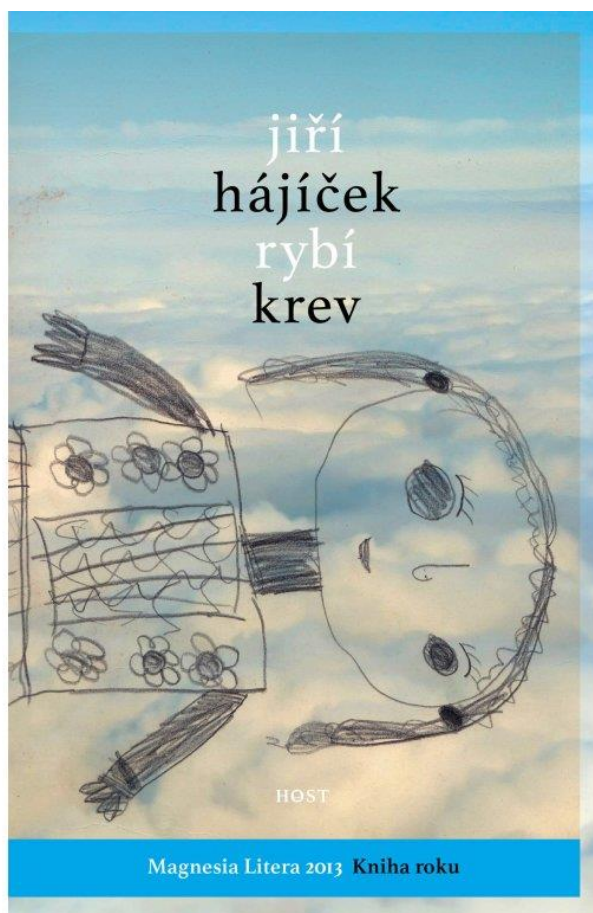
Obr. 23: Tvrz Býšov

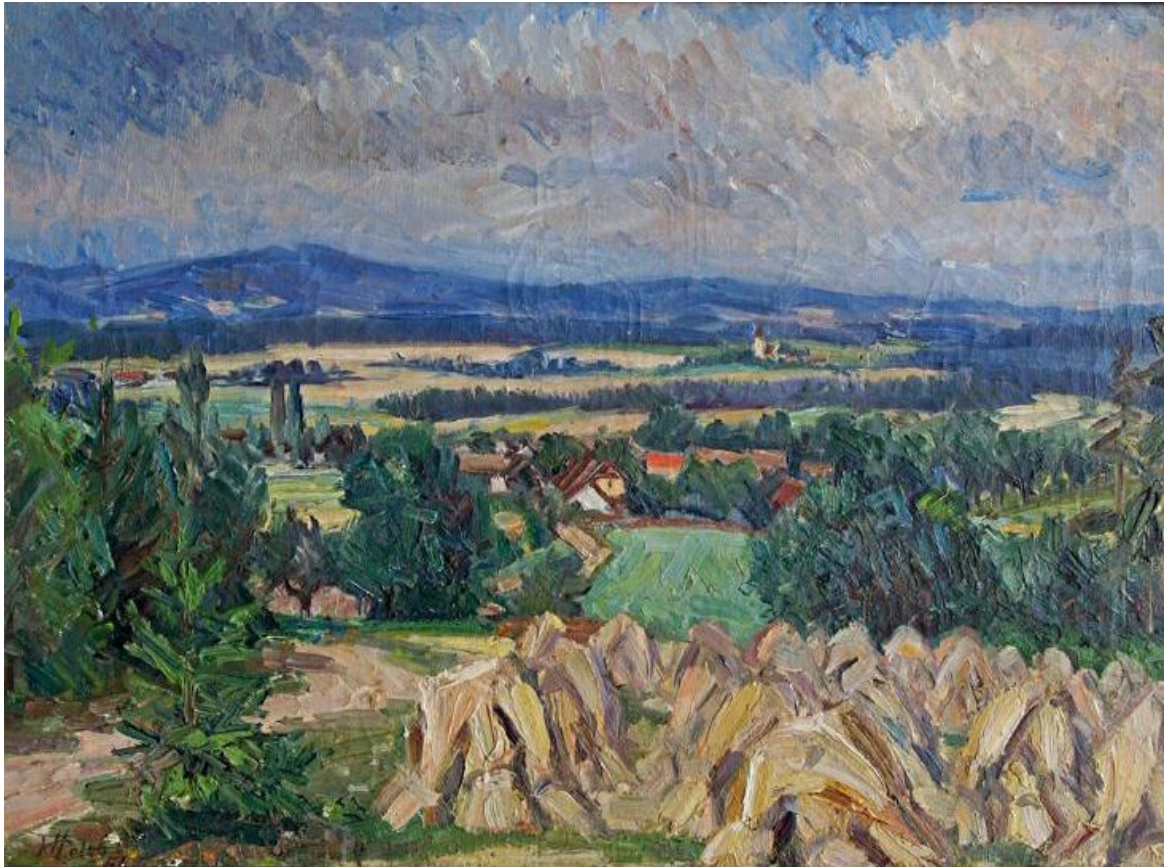
Obr. 24: Podhájí

Obr. 25: Kaple sv. Jana Nepomuckého – Podhájí u Týna nad Vltavou

Obr. 26: Obálka knihy Rybí krev

Obr. 27: Holub Václav - Dříteň

Obr. 28: Hejný Jaroslav, Křtěnov

Obr. 29: Luxík Jan – Velký noční hlídač

Obr. 30: Reisenauer Pavel – obálka týdeníku Respekt

Obr. 31: Saudek Kája – jedna z kreseb komixu Jeden den v Temelíně

Přílohy III. Obrazový materiál k praktické části

Obr. 32: Kaple Temelín, (foto autora)

Obr. 33: Tvrz Býšov, (foto autora)

Příloha IV. Fotodokumentace praktické části

Obr. 34: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (foto autora)

Obr. 35: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (foto autora)

Obr. 36: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (foto autora)

Obr. 37: Po stopách předků, skupina žáků 3. – 5. tř., landart, (foto autora)

Obr. 38: Tvorba studijní kresby kaple, žáci 2. a 5. tř., (foto autora)

Obr. 39: Studijní kresba kaple, dívka 9 let, (foto autora)

Obr. 40: Malba kaple, chlapec 10 let, (foto autora)

Obr. 41: Malba kaple, chlapec 8 let, (foto autora)

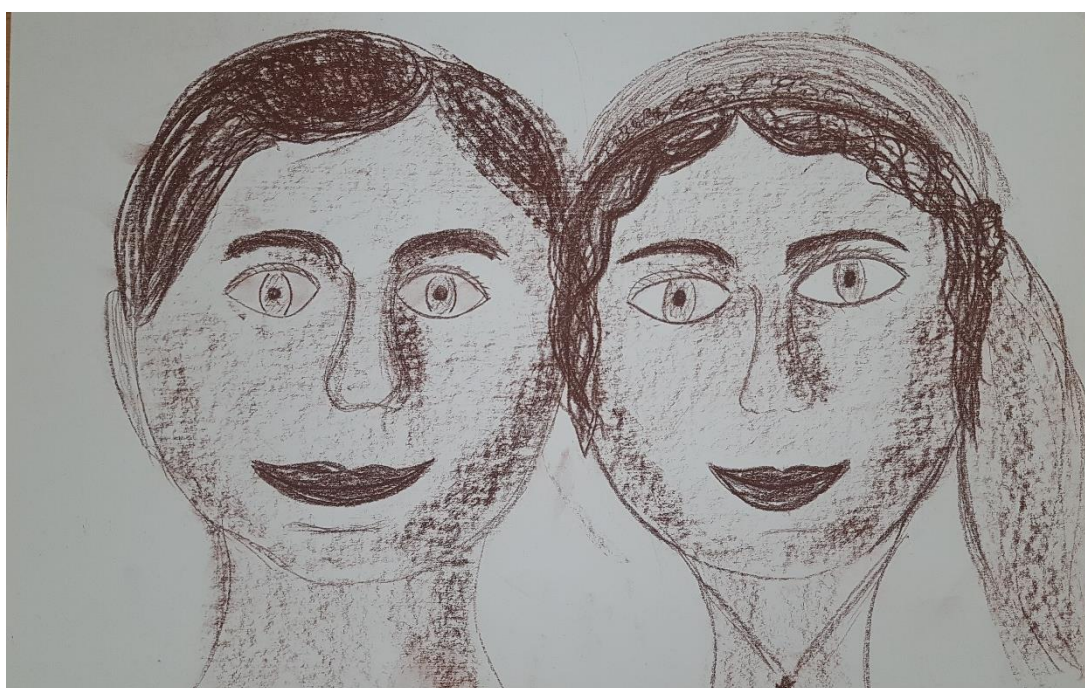
Obr. 42: Malba kaple, dívka 8 let, (foto autora)

Obr. 43: Průlet nad rodnou vsí, chlapec 8 let, vymývaná klovatina, (foto autora)

Obr. 44: Průlet nad rodnou vsí, dívka 10 let, vymývaná klovatina, (foto autora)

Obr. 45: Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“, dívka 10 let, kresba rudkou, (foto autora)

Obr. 46: Masopust na vsi, dívka 10 let, tisk z koláže, (foto autora)

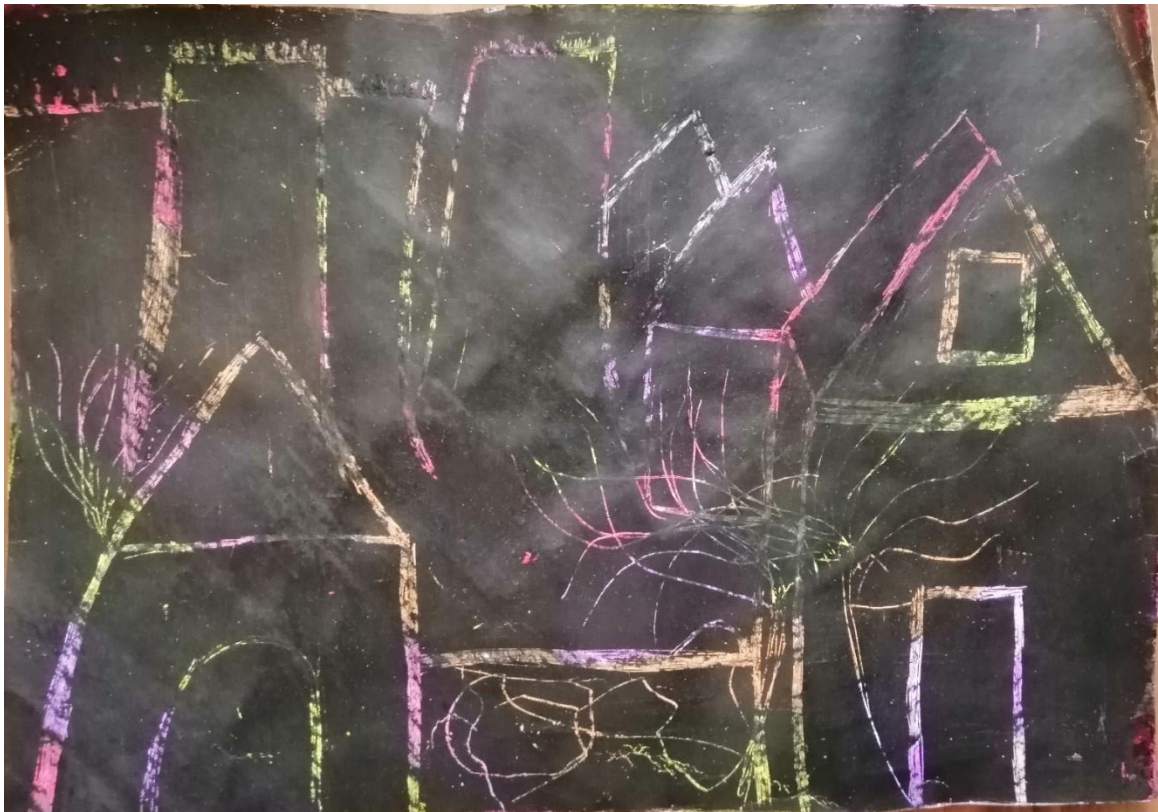
Obr. 47: Masopust na vsi, chlapec 10 let, tisk z koláže, (foto autora)

Obr. 48: Tvorba zimní vesnice, dívka a chlapec, 8 a 10 let, koláž, (foto autora)

Obr. 49: Tvorba zimní vesnice, skupina žáků, 8 - 10 let, koláž, (foto autora)

Obr. 50: A po nás planina, dívka 10 let, odkrývací technika na voskovém podkladu, (foto autora)

Obr. 51: Na návštěvě u pánů z Býšova, chlapec 10 let, kresba tuší, (foto autora)

Obr. 52: Na návštěvě u pánů z Býšova, dívka 10 let, kresba tuší, (foto autora)

Zdroje příloh:

Obr. 11: Trója. [online]. *counterstrikealamy.mypage.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://counterstrikealamy.mypage.cz/menu/zahady/troja>

Obr. 12: Kostel Sv. Štěpána v zatopené vesnici Těchnice na břehu bývalého toku Vltavy. [online]. *podorlickouprehradou.blog.cz* [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://podorlickouprehradou.blog.cz/0910/technice>

Obr. 13: Vilém Ströminger, Zámek Orlík. [online]. *cs.wikipedia.org*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Stroeminger_Vilem_-_Orlik_Chateau_012.jpg

Obr. 14: Ruské kolo v Pripjati. [online]. *cs.wikipedia.org*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zábavní_park_v_Pripjati#/media/Soubor:Ferris_wheel_in_Pripyat,_Ukraine.jpg

Obr. 15: Zámek Vysoký Hrádek. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=54802>

Obr. 16: Zámek Vysoký Hrádek po rekonstrukci. [online]. *cs.wikipedia.org*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vysoký_hrádek#/media/Soubor:lc_temelin.jpg

Obr. 17: Březí – po vystěhování. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=212152>

Obr. 18: Březí – kaple na návsi. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=104167>

Obr. 19: Křtěnov. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=54792>

Obr. 20: Křtěnov – kostel sv. Prokopa. [online]. *www.krasnecsko.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://www.krasnecsko.cz/foto/10856-Kostel-sv.-Prokopa-Krtenov.html>

Obr. 21: Dům v obci Křtěnov, v němž žila. [online]. *www.irozhlas.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/fotogalerie/8033618?fid=9003799>

Obr. 22: Návesní kaplička sv. Václava v bývalé obci Knín. [online]. *www.geocaching.com*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: https://www.geocaching.com/geocache/GC3G5DV_byvala-tu-vesnice-k-n-i-n?guid=5220dcf6-8787-4617-bd42-c7129d5209b5

Obr. 23: Tvrz Býšov. [online]. *www.hrady-zriceniny.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://www.hrady-zriceniny.cz/img/foto/2016j3/DSC66436.JPG>

Obr. 24: Podhájí. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=109182>

Obr. 25: Kaple sv. Jana Nepomuckého – Podhájí u Týna nad Vltavou. [online]. *www.zanikleobce.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=104192>

Obr. 26: Obálka knihy Rybí krev. [online]. *www.arki.cz*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://www.arki.cz/rybi-krev/>

Obr. 27: Holub Václav – Dříteň. [online]. *aukro*, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: <https://aukro.cz/holub-vaclav-driten-olej-na-platne-1956-6948378047>

Obr. 28: Hejný Jaroslav, Křtěnov, (fotoarchiv vedoucího diplomové práce)

Obr. 29: Luxík Jan – Velký noční hlídač. [online]. Idnes.cz, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: : <https://budejcka.drbna.cz/zpravy/spolecnost/19865-video-velky-nocni-hlidac-otevrel-na-vezich-v-temeline-obri-oci-byla-to-fantasticka-podivana.html>

Obr. 30: Reisenauer Pavel – obálka týdeníku Respekt. [online]. Respekt.cz, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: : <https://www.respekt.cz/tydenik/2012/23/hra-na-koncepci>

Obr. 31: Saudek Kája – jedna z kreseb komixu Jeden den v Temelíně. [online]. oizp.cz, [cit. 2020-01-05] Dostupné z: : http://oizp.cz/wp-content/uploads/Kaja_Saudek_Stop_JETE.jpg

Obr. 32: Kaple Temelín – příprava na lekci, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 33: Tvrz Býšov – příprava na lekci, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 34-37: Po stopách předků – tvorba a díla, landart, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 38-42: Malba kaple – tvorba a díla, malba, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 43-44: Průlet nad rodnou vsí – tvorba a díla, vymývaná klovatina, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 45-46: Rodinné kořeny aneb „Když si náš dědeček babičku bral“ – tvorba a díla, kresba rudkou, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 46-47: Masopust na vsi – tvorba a díla, tisk z koláže, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 48-49: Tvorba zimní vesnice – tvorba a díla, koláž, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 50: A po nás planina – dílo, odkrývací technika na voskovém podkladu, (fotoarchiv autora diplomové práce)

Obr. 51-52: Na návštěvě u pánů z Býšova – tvorba a díla, kresba tuší, (fotoarchiv autora diplomové práce)